

# De islam als post-Tempel-voortzetting van bijbels monotheïsme en profetische religie

---

## Auteursnotitie (Doel en beperkingen)

Deze studie biedt een vergelijkende historisch-theologische analyse van hoe het bijbelse monotheïsme werd herzien na de verwoesting van de Tweede Tempel (70 n.Chr.). Er wordt onderzocht hoe het jodendom, het christendom en de islam elk de begrippen aanbidding, berouw, wetgeving en gezag in een post-Tempelcontext vormgeven, waarbij primaire teksten worden geciteerd zodat lezers de argumentatie direct kunnen beoordelen.

## Abstract

De verwoesting van de Tweede Tempel in 70 n.Chr. maakte het altaargerichte offerstelsel van de Tora historisch onbruikbaar, wat een continuïteitsprobleem opleverde voor een religie die gestructureerd was rond voorgeschreven eredienst en wetgeving. De vergelijking benadert dit probleem door middel van een vergelijkende historisch-theologische analyse van reacties na de verwoesting van de Tempel, waarbij de vraag wordt gesteld hoe eredienst, berouw en gezag in stand worden gehouden wanneer de heiligdomcultus niet langer beschikbaar is. Het rabbijnse jodendom bewaart het verbondsleven door middel van gebed, studie en halachische continuïteit in afwachting van herstel. Het christendom, in zijn dominante ontwikkeling, plaatst de verzoening opnieuw centraal in de kruisiging en interpreteert het verlies van de Tempel aan de hand van die gebeurtenis. De islam presenteert een ander model: een wetsgestuurde, draagbare vorm van profetisch monotheïsme die uitvoerbaar blijft zonder altaar of priesterschap, verankerd in overgedragen openbaring en een stabiel patroon van openbare eredienst. De vergelijking verduidelijkt hoe deze trajecten op verschillende manieren de bruikbaarheid en continuïteit in het tijdperk na 70 n.Chr. oplossen. De islam presenteert zichzelf dus als een herstel van het bijbelse monotheïsme na de verwoesting van de Tempel, in plaats van een afwijking daarvan.

## Methode en reikwijdte

Deze studie vergelijkt drie post-Tempel-trajecten – rabbijns jodendom, christendom en islam – op basis van hun cumulatieve samenhang in plaats van geïsoleerde bewijsteksten. Het begint bij de historische breuk in 70 n.Chr. en evalueert hoe elke traditie de eredienst, het berouw, de wetgeving en het gezag in stand houdt wanneer het altaarsysteem van de Tempel niet langer beschikbaar is. De reikwijdte is beperkt tot deze structurele vragen; er wordt geen alomvattende geschiedenis van de latere leerstellige ontwikkeling beoogd. Bijbelcitaten worden in het

Nederlands weergegeven (NBV21; parafrase); korancitaten worden in standaard Engels weergegeven. De beoogde lezer is een niet-specialist die bereid is de vergelijking stap voor stap te volgen.

## Inleiding

De meeste gesprekken over het jodendom, het christendom en de islam beginnen te laat. Ze starten met moderne identiteiten of latere doctrines, zonder eerst de Bijbelse wereld uit te leggen die deze doctrines veronderstellen. Deze studie begint met die structuur.

## Waarom dit belangrijk is

De verwoesting van de Tempel is een testcase voor een breder probleem in de religieuze geschiedenis: hoe een wetgevende traditie de openbare eredienst en het gezag in stand houdt wanneer de centrale instelling ervan instort. Door modellen van na 70 n.Chr. te vergelijken, verduidelijkt dit essay de verschillende manieren waarop continuïteit kan worden gewaarborgd – door behoud in tijden van ontbering, door herinterpretatie van verzoening en gezag, of door claims van hernieuwde leiding die niet afhankelijk zijn van een heiligdom.

Hier verwijst "Tora" naar het verbondskader van aanbidding en wetgeving zoals vastgelegd in de boeken van Mozes – een systeem dat exclusieve toewijding aan God verbindt met daadwerkelijke gehoorzaamheid, gemeenschapsleven en de Bijbelse behandeling van zonde en herstel. Dit vormt de basis voor de breuk die hierna wordt beschreven.

Meer dan een millennium lang functioneerde het bijbelse monotheïsme rond een concreet institutioneel centrum. De aanbidding van de God van Abraham, Isaak en Jakob was niet alleen theologisch, maar ook procedureel. De Tora beschreef niet alleen abstracte devotie; ze legde een concreet systeem van gehoorzaamheid, berouw en verzoening vast, verankerd in een heiligdom en een altaar. Het leven van het verbond werd beleefd door middel van geboden die publiekelijk, herhaaldelijk en volledig konden worden nageleefd. De Tora is hierover expliciet: de voorgeschreven middelen waarmee zonde wordt aangepakt en herstel wordt besproken binnen het verbond.

“Het leven van het lichaam is in het bloed; het bloed is gegeven voor het altaar om verzoening te doen.” (Leviticus 17:11, NBV21; parafrase)

Leviticus beschrijft verzoening als een altaarhandeling waarbij bloed betrokken is. Zodra het altaar uit de geschiedenis verdwijnt, kan het door de Tora voorgeschreven mechanisme niet meer worden uitgevoerd zoals het is opgeschreven. Het daaruit voortvloeiende continuïteitsprobleem is zowel praktisch als tekstueel: de geboden blijven op papier staan, terwijl de middelen om eraan te voldoen verdwijnen.

Vanaf dit punt loopt de religieuze geschiedenis van de Abrahamitische traditie zichtbaar uiteen, niet vanwege abstracte leerstellige meningsverschillen, maar omdat er verschillende antwoorden worden geboden op dit ene structurele probleem. Het rabbijnse jodendom reageert

door de verbondsidentiteit te bewaren door middel van gebed, studie en halachische continuïteit, en door trouw het gezag van de Tora te handhaven terwijl het leeft in de realiteit van ballingschap en wacht op herstel. Het christendom, in zijn dominante ontwikkeling na de verwoesting van de Tempel, lost de breuk op door de verzoening opnieuw centraal te stellen in de kruisiging, waardoor het altaar in feite wordt verplaatst van een fysieke locatie naar een eenmalige, verlossende gebeurtenis. De islam daarentegen claimt iets anders: dat God de profetische religie zelf herstelt – bekering, gehoorzaamheid, wet en directe aanbidding – in een vorm die draagbaar, universeel en onafhankelijk van een heiligdom is, terwijl het tegelijkertijd continuïteit claimt met het Abrahamitische monotheïsme.

Het begint met de nadrukkelijke stelling dat de breuk reëel is, het probleem onvermijdelijk en de oplossingen wezenlijk anders. Pas wanneer die historische en tekstuele crisis erkend is, kunnen latere beweringen over profetie, recht en continuïteit zonder vertekening worden beoordeeld.

Verschillende Bijbelse thema's worden samen gelezen om een coherent beeld te vormen: onwrikbaar monotheïsme; bekering en gehoorzaamheid als kern van de religie; wetgevende leiding die het gemeenschapsleven ordent; en een verruimende horizon waarin goddelijke leiding niet voor altijd beperkt blijft tot één afstammingslijn of één locatie. Die verruimende horizon wordt niet door de islam geïntroduceerd. De Bijbelse tekst spreekt al over fasen en verschuivingen in het rentmeesterschap zonder het monotheïsme te verlaten: de Sinaï staat centraal, maar Se'ir en Paran verschijnen aan de horizon; Isaak is uitverkoren, maar Ismaël wordt natievorming beloofd; Jeruzalem staat centraal, maar de naties worden voorzien als zich tot God wendend. Deze motieven vormen geen kaart. Ze scheppen een tekstuele ruimte: de Schrift zelf staat toe dat leiding verder reikt dan één institutioneel centrum wanneer de geschiedenis dat vereist. Binnen dat kader worden latere beweringen niet beoordeeld door ze in één vers te persen, maar door te vragen of ze, na de breuk na de Tempel, het soort continuïteit bieden dat de Bijbelse grammatica begrijpelijk maakt. Voordat latere ontwikkelingen worden vergeleken, legt het essay de basislijn vast tussen de Tora en de Profeten, wijst het op de continuïteit van het Jodendom na 70 n.Chr. en beschouwt het vervolgens stemmen uit de late periode van de Tweede Tempel (waaronder Jezus) als referentiepunten die vaak worden aangehaald in latere debatten over continuïteit.

Het betoog verloopt in vier stappen. Ten eerste wordt het verlies van het altaar na 70 n.Chr. beschreven als een reële, door de tekst veroorzaakte crisis in de praktijk, en niet als een louter emotionele gebeurtenis. Ten tweede wordt een basislijn vastgesteld vanuit de Tora en de Profeten, waar de aanbidding van God alleen, bekering en gehoorzaamheid de basis vormen van het verbondsleven. Ten derde wordt de Joodse continuïteit na de Tempel op eigen voorwaarden beschreven en worden stemmen uit de late Tweede Tempelperiode (waaronder Jezus) beschouwd als tijdgenoten waarnaar in latere debatten over continuïteit vaak wordt verwezen. Ten vierde worden de belangrijkste stromingen na de Tempel (rabbijns jodendom, Paulinisch christendom en islam) vergeleken en wordt de vraag gesteld welke van deze stromingen een werkbare, overdraagbare vorm van Abrahamitische eredienst in stand houdt en tegelijkertijd een onwrikbaar monotheïsme bewaart.

Voordat latere christelijke ontwikkelingen of de opkomst van de islam aan bod komen, legt het essay de basis voor de Tora en de Profeten en beschouwt vervolgens de stemmen uit de late

Tweede Tempelperiode die daarbinnen opereerden, waaronder Jezus' vastgelegde openbare onderwijs als een van de gegevenspunten uit de tijd dat de Tempel nog bestond.

## Basisprincipes in de Tora en de Profeten

Elke beoordeling van de continuïteit na de val van de Tempel moet beginnen bij de Tora en de profeten zelf. In de Hebreeuwse Bijbel worden de aanbidding van God alleen, bekering, gehoorzaamheid aan de wet en openbare morele richtlijnen beschouwd als ononderhandelbare elementen van het verbondsleven. De profeten bekritiseren herhaaldelijk ijdele rituelen wanneer deze losgekoppeld zijn van rechtvaardigheid en gehoorzaamheid, maar doen dit zonder de Wet af te schaffen of de historische centrale rol van de Tempel te ontkennen. Dit interne profetische patroon vormt de basislijn waartegen latere stemmen uit de Tweede Tempelperiode, en uiteindelijk de ontwikkelingen na de val van de Tempel, kunnen worden beoordeeld. Binnen het jodendom wordt de continuïteit na 70 n.Chr. intern vormgegeven door het verbondsleven – de Tora, het gebed en de studie – in plaats van door verwijzing naar Jezus. Jezus wordt hier niet geïntroduceerd als de lens van het jodendom, maar als een tijdgenoot uit de late periode van de Tweede Tempel, wiens bewaard gebleven leer vaak als uitgangspunt dient in latere debatten over de continuïteit.

## Een Joodse stem uit de late Tweede Tempelperiode

Met de basis van de Tora en de Profeten als uitgangspunt, wordt het mogelijk om stemmen uit de late Tweede Tempelperiode te beschouwen die binnen dat kader opereerden. Jezus behoort tot dat Joodse landschap van de late Tweede Tempelperiode, en zijn vastgelegde openbare onderwijs kan worden gelezen als een voorbeeld van hoe continuïteit werd geformuleerd terwijl de Tempel nog bestond. Dit is op zichzelf niet doorslaggevend voor latere beweringen; het geeft slechts aan wat wordt bevestigd, ontkend of open gelaten binnen een context die gevormd wordt door de Tora.

Elk argument over latere richtlijnen kan worden beoordeeld in het licht van een nuttig referentiepunt: wat Jezus zelf bevestigde binnen het kader van de Tora en de Profeten dat door zijn gemeenschap werd erkend. Zijn overgeleverde openbare onderwijs fungeert hier niet als de interpretatieve as van het jodendom voor de breuk; het dient als een contemporain gegeven uit de late Tweede Tempelperiode dat vaak wordt aangehaald in latere debatten over de continuïteit.

“Denk niet dat ik gekomen ben om de Wet of de Profeten af te schaffen; ik ben niet gekomen om af te schaffen, maar om tot vervulling te brengen.” (Matteüs 5:17, NBV21; parafrase)

“Zolang hemel en aarde bestaan, verdwijnt er niets van de Wet, zelfs niet het kleinste teken, totdat alles voltooid is.” (Matteüs 5:18, NBV21; parafrase)

“Heb de HEER, jouw God, lief met heel je hart, met heel je ziel en met al je kracht.” (Deuteronomium 6:5, NBV21; parafrase)

“Neem geen wraak en koester geen wrok, maar heb je naaste lief als jezelf.” (Leviticus 19:18, NBV21; parafrase)

“Dit volk eert God met woorden, maar hun hart is ver van Hem; hun godsvrucht is aangeleerd en wordt slechts nagezegd.” (Jesaja 29:13, NBV21; parafrase)

“Vrees de HEER, jouw God, dien Hem en zweer bij zijn naam.” (Deuteronomium 6:13, NBV21; parafrase)

“Je mag geen andere goden naast Mij hebben.” (Exodus 20:3, NBV21; parafrase)

“Niet ieder die ‘Heer, Heer’ zegt zal binnengaan, maar wie de wil van mijn Vader doet.” (Matteüs 7:21, NBV21; parafrase)

“Velen zullen zich beroepen op hun werken, maar worden afgewezen omdat zij onrecht doen en niet in gehoorzaamheid leven.” (Matteüs 7:22–23, NBV21; parafrase)

De waarschuwing is niet louter moralistisch; het gaat om de continuïteit met Gods geboden. "Wetteloosheid" wordt als een diskwalificatie beschouwd. Dit maakt het moeilijk om Jezus af te schilderen als de stichter van een religie waarvan het kenmerk het afzweren van de wet als categorie van gehoorzaamheid is. De breuk na de verwoesting van de Tempel versterkt dit punt. Jezus spreekt in een wereld waarin de Tempel nog bestaat, maar zijn leer bereidt herhaaldelijk voor op een geloof dat het verlies van institutionele toegang kan overleven zonder in geestelijke wanhoop te vervallen. Wanneer hij Hosea citeert:

“Ik verlang barmhartigheid en kennis van God, niet offers.” (Hosea 6:6, NBV21; parafrase)

Hij verwerpt het heiligdomsysteem van de Tora niet als bedrog; hij herstelt de profetische hiërarchie: rituelen zijn nooit bedoeld om iets te vervangen.

“Aan hun vruchten zul je hen herkennen.” (Matteüs 7:16, NBV21; parafrase)

“Het koninkrijk van God zal van jullie worden weggenomen en gegeven aan een volk dat de vruchten ervan voortbrengt.” (Matteüs 21:43, NBV21; parafrase)

## De morele logica van begeleiding na een breuk

Als de verwoesting van de Tempel een observatiecrisis veroorzaakt voor een op wetten gebaseerde religie, wordt de diepere vraag moreel en bijbels: de Schrift presenteert de goddelijk-menselijke geschiedenis als geleidend, zelfs op momenten dat institutionele mechanismen falen. De Schrift laat herhaaldelijk zien dat Gods relatie met de mensheid geleidend is. God oordeelt niet alleen; Hij onderwijst, waarschuwt en geeft herinneringen.

“De Heer GOD doet niets zonder zijn plan bekend te maken aan zijn dienaren, de profeten.” (Amos 3:7, NBV21; parafrase)

Het patroon is niet dat God één keer spreekt en de mensheid vervolgens voor onbepaalde tijd laat rondrijden; integendeel,

“God sprak vroeger vaak en op velerlei wijze tot de voorouders door de profeten.” (Hebreeën 1:1, NBV21; parafrase)

“There has come to you from God a light and a clear Book” (Qur’an 5:15)

“De HEER zond telkens weer boodschappers tot zijn volk, uit ontferming over hen en over zijn woning.” (2 Kronieken 36:15, NBV21; parafrase)

“Keer terug naar Mij en laat je redden, alle einden van de aarde; Ik ben God, er is geen ander.” (Jesaja 45:22, NBV21; parafrase)

Als dat de Bijbelse morele logica van God is – barmhartige leiding in plaats van verlating – dan wekt een wereld na de verwoesting van de Tempel de verwachting dat leiding beschikbaar blijft in een praktische vorm, vooral voor de volken, wanneer het oudere institutionele mechanisme historisch ontoegankelijk wordt. Dit bevestigt de conceptuele plausibiliteit van verdere leiding als een voortzetting van het profetische patroon.

## Een Bijbelse categorie voor voortdurende begeleiding

Het serieus nemen van de scheuring in de Tempel roept een eenvoudige vraag op: of de Schrift ruimte biedt voor voortdurende leiding in een vorm die praktisch toepasbaar blijft wanneer oudere institutionele mechanismen instorten? De profeten beschrijven Gods omgang met de mensheid herhaaldelijk als leiding in plaats van verlatenheid:

En ze gaan uit van begrijpelijke informatieverstrekking.

“De Heer GOD doet niets zonder zijn plan bekend te maken aan zijn dienaren, de profeten.” (Amos 3:7, NBV21; parafrase)

De morele logica van profetie is dus niet "God sprak één keer en trok zich toen terug", maar dat God roept, waarschuwt, corrigeert en herstelt. Binnen dat patroon komen verschillende thema's samen in een herkenbaar silhouet van hoe voortdurende leiding eruit zou kunnen zien, vooral op een bredere horizon dan die van één volk. Geen enkele passage wordt gevraagd om het hele argument te dragen. Wat telt is de cumulatie: de ene balk bepaalt de horizon van een natie; de andere definieert de vorm van profetisch gezag; weer een andere biedt een grammatica van overdracht en continuïteit in tijden van versterking. Samen maken ze de categorie van verdere leiding begrijpelijk voordat er een latere pretendent wordt geïntroduceerd.

De horizon van de naties is expliciet in het profetische corpus. Jesaja spreekt herhaaldelijk over een verruimd perspectief waarin Gods plan niet alleen tot Israël beperkt is:

“Ik maak jou tot licht voor de volken, zodat mijn redding de uiteinden van de aarde bereikt.” (Jesaja 49:6, NBV21; parafrase)

“Keer terug naar Mij en laat je redden, alle einden van de aarde; Ik ben God, er is geen ander.” (Jesaja 45:22, NBV21; parafrase)

Het profetische corpus bevat een op naties gerichte ontwikkeling waarin de aanbidding van de ene God publiekelijk wordt gevestigd, ongeacht de etnische groepering.

“Wie op beelden vertrouwt, keert beschaamd terug; zij die ‘jullie zijn onze goden’ zeggen worden te schande.” (Jesaja 42:17, NBV21; parafrase)

“Ik zal hun een profeet doen opstaan zoals jij; Ik leg mijn woorden in zijn mond en hij zegt hun alles wat Ik hem opdraag.” (Deuteronomium 18:18, NBV21; parafrase)

Dit is niet zomaar "een goede leraar". Het is bindende instructie, overgebracht als Gods woorden. In een wereld na de verwoesting van de Tempel is dat onderscheid van belang: een draagbare, wetgevende religie voor de naties vereist een stabiel gezag en een stabiele praktijk. Van een claim op herstel zou daarom verwacht worden dat deze zich presenteert in de vorm van overgebrachte spraak, in plaats van als een reconstructie achteraf, afhankelijk van privé-interpretaties. Jesaja 29 kan gelezen worden als ondersteunende context zonder franje. Jesaja beschrijft hoe "de woorden van een boek" worden overgebracht (NBV21; parafrase).

"Het boek wordt gegeven aan iemand die niet kan lezen; hij zegt: 'Ik kan niet lezen'." (Jesaja 29:12, NBV21; parafrase)

Wat telt is bescheiden maar relevant: de Schrift vereist niet dat Gods boodschapper een bekwame literaire architect is; ze beschrijft geopenbaarde woorden die iemand bereiken die niet 'geleerd' is in de conventionele zin. Dat is van belang bij het beoordelen van latere pretendenten die zich presenteren als voordragers en verkondigers in plaats van als auteurs die een theologisch systeem opbouwen. Een derde invalshoek komt van Daniël, die een grammatica biedt voor continuïteit en overdracht te midden van versterking. Daniëls visioenen gaan niet alleen over rijken; ze maken de wereld na de Tempel conceptueel leesbaar binnen de Schrift. Daniël 2 beschrijft een opeenvolging van koninkrijken en vervolgens een heerschappij die niet afhankelijk is van de duurzaamheid van eerdere rijken – een blijvende vestiging die standhoudt na de val van eerdere heerschappijen (Daniël 2:34-35, 44). Daniël 7 formaliseert de taal van overdracht: heerschappij wordt gegeven en afgenomen; gezag wisselt van handen; en het 'koninkrijk en de heerschappij' zijn uiteindelijk

"Hem wordt heerschappij gegeven; het koningschap wordt aan het heilige volk toevertrouwd." (Daniël 7:14, 27, NBV21; parafrase)

## Een profeet zoals Mozes en openbare openbaring

Voordat het essay de vraag stelt of een latere pretendent in het naoorlogse model past, moet het verduidelijken welke leiding de Schrift zelf voor ogen heeft. Hier is het profiel van een "profeet zoals Mozes" van belang, niet als slogan maar als categorie. Mozes is niet zomaar een geïnspireerde morele leraar. Mozes is de voorbeeldige boodschapper van de overgebrachte boodschap, wiens verkondiging een wetgetrouwe, aanbiddende gemeenschap vormt. Het verbond is geen abstractie; het wordt een publieke orde doordat Mozes bindende instructies geeft. Deuteronomium beschrijft dit patroon expliciet:

"De HEER, jouw God, zal uit jullie midden een profeet doen opstaan zoals ik; naar hem moet je luisteren." (Deuteronomium 18:15, NBV21; parafrase)

De tekst legt vervolgens uit wat "zoals Mozes" inhoudt: "Ik leg mijn woorden in zijn mond; hij spreekt alles wat Ik hem opdraag." (Deuteronomium 18:18, NBV21; parafrase)

"Recite in the name of your Lord who created." (Qur'an 96:1, Sahih International)

"Nor does he speak from [his own] inclination. It is not but a revelation revealed." (Qur'an 53:3-4, Sahih International)

Volgens de logica van de categorie van Deuteronomium is de beoordeling niet of een tekst op een modern boek lijkt, maar of hij zich presenteert als woorden die in een mond worden gelegd en als bindende richtlijn worden doorgegeven. Dat is de mozaïsch-profetische vorm.

“Het boek wordt gegeven aan iemand die niet kan lezen; hij zegt: ‘Ik kan niet lezen’.” (Jesaja 29:12, NBV21; parafrase)

Het punt is ondubbelzinnig: de Schrift bevat passages waarin openbaring wordt overgebracht aan iemand buiten de conventionele wetenschappelijke autoriteit. In de Bijbelse verbeelding berust profetisch gezag op Gods daad van openbaring, en niet op institutionele erkenning.

“Aanbid de Heer, jouw God, en dien alleen Hem.” (Matteüs 4:10, NBV21; parafrase)

“Ik heb jullie nooit gekend; ga weg, jullie die het kwaad doen.” (Matteüs 7:23, NBV21; parafrase)

Daarom moet een latere eiser die zich in profetische vorm presenteert (overgebrachte woorden; bindende richtlijnen) niet worden beoordeeld op basis van de vraag of hij een institutionele status quo vleit,

Gezien dit alles kan een lezer zich terecht afvragen of de Bijbel zelf nog ruimte biedt voor latere, wetgevende richtlijnen na een verstoring. Daniël wordt hier niet gebruikt als een codeboek voor moderne datering, maar omdat het spreekt in termen van geschiedenis, overdracht en horizonnen. Het biedt een manier om continuïteit na een breuk te bespreken zonder te doen alsof de breuk nooit heeft plaatsgevonden.

## Daniël en de timing van continuïteit

“De God van de hemel zal een koninkrijk oprichten dat nooit te gronde gaat en alle andere rijken verplettert.” (Daniël 2:44, NBV21; parafrase)

“Hem wordt heerschappij, eer en koningsmacht gegeven; alle volken dienen hem.” (Daniël 7:14, NBV21; parafrase)

Later beschrijft Daniël 7 een cruciale ommekeer waarin de heerschappij wordt overgedragen aan ‘de heiligen van de Allerhoogste’. De taal gaat opnieuw over gaven en toewijzingen in plaats van menselijke constructie: “het koningschap wordt aan het heilige volk toevertrouwd.” (Daniël 7:27, NBV21; parafrase)

Daniël gebruikt later expliciet dezelfde overdrachtstaal en beschrijft heerschappij als iets dat “gegeven” is en uiteindelijk wordt toegewezen onder goddelijke soevereiniteit (Daniël 7:27, NBV21).

“Een verbond wordt bekrachtigd voor één week; halverwege houdt offer en spijsoffer op.” (Daniël 9:27, NBV21; parafrase)

Tekstuele crisis aan de hand van de categorieën die de Schrift zelf hanteert: leiding, gehoorzaamheid, exclusieve aanbidding, overdracht door vrucht en continuïteit ondanks verstoring.

De vraag na de verwoesting van de Tempel gaat niet alleen over "Judaïsme versus Christendom versus Islam". Ze speelt ook een rol binnen de vroegste Jezusbeweging zelf. Het



Nieuwe Testament bewaart bewijs dat de eerste generaties gelovigen niet monolithisch waren over de meest relevante kwesties: de Wet, de inclusie van heidenen, de verbondsidentiteit en wat continuïteit met de Schrift van Israël vereist. De Schrift behandelt deze als cruciale vragen, niet als vaststaande, achteraf bedachte zaken. Handelingen beschrijft een groot conflict over de vraag of heidense gelovigen doorgaans besneden moesten worden en verplicht waren de Wet te houden (Handelingen 15:1-2). De brieven van Paulus weerspiegelen hetzelfde conflict in scherpere bewoordingen, met name in Galaten. Deze diversiteit is van belang voor de methode. Het voorkomt anachronismen. Het laat zien dat "wat Jezus bedoelde" niet automatisch duidelijk was voor alle vroege christenen, en dat er in de vroegste periode werd gediscussieerd over concurrerende continuïteitsmodellen. In die context – de expansie naar de heidense wereld terwijl de catastrofe naderde die de werking van de Tempel spoedig zou tenietdoen – is het niet verwonderlijk dat er verschillende drijfveren na de verwoesting van de Tempel konden ontstaan. Daarom wordt de overgeleverde leer van Jezus hier als een nuttig referentiepunt beschouwd, in plaats van aan te nemen dat latere leerstellingen automatisch zijn bedoeling weerspiegelen. Jezus bevestigt openlijk de Wet (Matteüs 5:17-18) en beschouwt wetteloosheid en ijdele religiositeit als verwerpelijk (Matteüs 7:21-23).

Deze uitspraken beslechten niet elk later debat, maar ze vestigen wel een bepaalde houding: ernst ten aanzien van gehoorzaamheid en wantrouwen jegens religieuze beweringen die het verbondsleven reduceren tot louter identiteitslabels. Die houding leidt vanzelfsprekend tot de bijbelse criteria voor het beoordelen van latere pretendents. De Schrift beschouwt gezag niet als immuun voor toetsing; ze biedt juist toetsen.

## Daniël opnieuw bekeken: tijd en overdracht

Wanneer Daniël samen met Jesaja en de periode na de verwoesting van de Tempel wordt gelezen, blijkt de kracht ervan niet beperkt te zijn tot abstracte symboliek. Daniël biedt iets wat Jesaja niet zo direct benadrukt: een tijdsgebonden overgang. Niet alleen dat het rentmeesterschap zal verschuiven, maar dat de geschiedenis zelf zich zal bewegen naar een punt waarop de oude verbondsmechanismen onhoudbaar worden en vervangen worden door iets blijvends. Daniël 2 legt de basisstructuur vast. Opeenvolgende koninkrijken komen op en gaan ten onder totdat een laatste ingreep de hele reeks onderbreekt: "een steen, zonder handen uitgehouwen", raakt het beeld en verbrijzelt de samengestelde structuur, waarna "er geen spoor meer van hen te vinden was" en de steen (NBV21)

"Een steen zonder mensenhanden verbrijzelt het beeld; de steen wordt een grote berg en vult de hele aarde." (Daniël 2:34–35, NBV21; parafrase)

De nadruk ligt niet op hervorming van binnenuit, maar op vervanging door goddelijk initiatief. Het koninkrijk dat God vestigt, bestaat niet voor onbepaalde tijd naast de vorige orde; het vervangt deze en blijft bestaan.

"Hem wordt heerschappij, eer en koningsmacht gegeven; alle volken dienen hem." (Daniël 7:14, NBV21; parafrase)

"De heiligen van de Allerhoogste ontvangen het koningschap en bezitten het voor altijd." (Daniël 7:18, NBV21; parafrase)

“Het koningschap en de macht onder de hele hemel worden gegeven aan het volk van de heiligen van de Allerhoogste.” (Daniël 7:27, NBV21; parafrase)

Dit is belangrijk omdat het rechtstreeks aansluit bij Jezus' eigen taalgebruik over overdracht:

“De gezalfde wordt afgesneden; de stad en het heiligdom worden verwoest.” (Daniël 9:26, NBV21; parafrase)

“Een verbond wordt bekrachtigd voor één week; halverwege houdt offer en spijsoffer op.” (Daniël 9:27, NBV21; parafrase)

“Het leven van het lichaam is in het bloed; het bloed is gegeven voor het altaar om verzoening te doen.” (Leviticus 17:11, NBV21; parafrase)

Als het offeren in de geschiedenis ophoudt – niet symbolisch, maar concreet – dan kan de continuïteit niet alleen door beweringen worden gehandhaafd. Ofwel laat God de mensheid achter zonder een werkbaar pad van gehoorzaamheid en aanbidding, ofwel wordt leiding geformuleerd in een vorm die niet langer afhankelijk is van een verwoest heiligdom. Daniël presenteert dit als een voorzien oordeel gevolgd door goddelijk handelen. De sterkere bewering is cumulatief: de Schrift anticipeert op een beslissende fase na de Tempel, gekenmerkt door het ophouden, de overdracht en een op de naties gerichte vorm van Gods heerschappij. Als het offeren ophoudt, als het rentmeesterschap wordt overgedragen en als de leiding openbaar en werkbaar moet blijven, dan is de vraag niet of latere leiding mogelijk is, maar hoe deze te herkennen. Dit is precies waar de eerdere categorieën van belang zijn. Profetisch gezag, in de zin van Deuteronomium, is overgebrachte spraak:

Jezus bevestigt de wet, waarschuwt voor wetteloosheid en spreekt over toekomstige misleiding en onderscheidingsvermogen aan de hand van de vruchten (Matteüs 7:15-23). Hij beweert niet de wet af te schaffen (Matteüs 5:17), noch identificeert hij zichzelf als de wetgever voor de volken die Daniël en Jesaja verwachten. Daniël kan daarom niet zomaar worden afgedaan als "reeds vervuld" zonder uit te leggen hoe de verwoesting van de Tempel een werkbaar verbondspad intact laat.

Vanuit dit perspectief bezien, pleit Daniël niet voor de islam op zichzelf. Het dwingt de vraag naar continuïteit op. Het jodendom behoudt identiteit en toewijding te midden van ontbering. Het Paulinische christendom construeert een vervangingsmechanisme, gecentreerd rond de verzoeningstheologie zoals die is verwoord in de apostolische brieven. De islam daarentegen claimt herstel: overgedragen openbaring, draagbare aanbidding en een juridisch-moreel kader dat functioneert zonder afhankelijkheid van een heiligdom – precies het soort oplossing dat een post-Tempelhorizon zou vereisen als God zijn leiding niet loslaat. De betekenis van Daniël ligt dan ook niet in het feit dat Mohammed expliciet wordt genoemd, maar in het feit dat het idee van een later, blijvend herstel voor alle naties niet alleen mogelijk, maar structureel zelfs verwacht maakt. Wanneer Daniël wordt gelezen in samenhang met Jesaja's anti-afgoderijhorizon en Jezus' taalgebruik over de overdracht van rentmeesterschap, wordt de convergentie moeilijk af te doen als toeval. Wat aanvankelijk een betwiste interpretatie lijkt, begint op een patroon te lijken. (NBV21)

# De islam gedefinieerd vanuit zijn eigen perspectief: herstel, gezag en continuïteit

Het argument moet hier iets doen wat veel discussies nalaten: de islam definiëren zoals de islam zichzelf definieert, alvorens te beoordelen of deze past in het post-Tempelbeeld. Dit is geen beleefdheidsgebaar – het is noodzakelijk voor de nauwkeurigheid. Een veelvoorkomende misvatting in het christelijk-islamitische debat is dat de islam "op" de Bijbel is gebouwd in de zin dat de Tora en het Nieuwe Testament als bindende gezagsdragers worden beschouwd. De islam doet dat niet. De Bijbel wordt hier gebruikt als context voorafgaand aan de bewering – omdat het essay onderzoekt of de Bijbelse wereld anticipeert op een bredere horizon van richtlijnen na de verwoesting van de Tempel – maar het feitelijke gezag van de islam is de Koran en de profetische traditie (Soenna). Dat onderscheid is cruciaal, omdat het post-Tempelprobleem een probleem van de werking is: een religie moet een functionerend mechanisme van aanbidding en wetgeving hebben dat daadwerkelijk leefbaar is na 70 n.Chr. De islam beweert dat dit het geval is.

De kern van de islamitische zelfclaim is niet alleen dat zij toewijding aan God biedt, maar ook dat zij zichzelf presenteert als het herstel van de profetische religie als een complete manier van aanbidding en gehoorzaamheid. De Koran presenteert zichzelf herhaaldelijk als openbaring in plaats van persoonlijk auteurschap, en als een openbare toespraak in plaats van een privé-theologische speculatie. De tekst presenteert zichzelf als recitatie:

En het ontkent dat de boodschapper religieuze leerstellingen uit begeerte verkondigt:

Eenvoudig gezegd is de wijze waarop het wordt overgebracht, spraak – woorden die worden gegeven, voorgedragen en publiekelijk verkondigd – wat overeenkomt met de bijbelse categorie van profetisch gezag:

Dit toont structurele samenhang aan.

“Toets alles aan de wet en het getuigenis; wie zo niet spreekt, kent geen dageraad.” (Jesaja 8:20, NBV21; parafrase)

Ware leiding wordt dus gemeten aan trouw aan het monotheïsme en gehoorzaamheid, niet aan charisma of institutioneel erfgoed. De islam presenteert zichzelf als een criterium dat de waarheid verheldert en scheidt van dwaling in aanbidding en doctrine, en roept mensen terug tot de God van Abraham zonder verdeelde toewijding – in overeenstemming met de nadrukkelijke boodschap van de Tora.

En Jezus' behoud van exclusieve aanbidding,

De relevantie van de periode na de verwoesting van de Tempel wordt duidelijker wanneer het gezag expliciet wordt benoemd. Na 70 n.Chr. is een aan een heiligdom gebonden systeem niet langer volledig uitvoerbaar zoals voorgeschreven. Een claim op herstel zou minstens drie dingen moeten doen om betekenisvol te zijn in plaats van retorisch: het zou de aanbidding opnieuw moeten centreren op God alleen; het zou een functionerend wet- en

aanbiddingssysteem moeten bieden dat niet afhankelijk is van een fysiek altaar; en het zou een stabiele gezagsstructuur moeten bieden die niet berust op het reconstrueren van een niet-functionerend mechanisme door middel van speculatieve vervanging. De islam claimt al deze drie punten. Het verkondigt een onwrikbaar monotheïsme, verwerpt aanbidding gericht op iemand anders dan God en vestigt een draagbaar aanbiddingsleven: gebed, vasten, liefdadigheid, bedevaart, berouw en een alomvattende ethisch-juridische orde. De Koran en de Soenna functioneren derhalve als het operationele centrum na de verwoesting van de Tempel. Dit is het punt waar een verduidelijking nodig is voor lezers die gevormd zijn door christelijke aannames over de Schrift. De islam ontkent niet dat God de Tora heeft geopenbaard of dat Jezus een profeet en Messias was; Het ontkent dat de kwesties van behoud en gezag genegeerd kunnen worden. De Bijbel zelf bevat waarschuwingen over afwijking en de noodzaak van onderscheidingsvermogen, en presenteert de verbondsgeschiedenis niet als immuun voor menselijke veranderingen. De profetische klacht is vaak dat mensen

“Dit volk eert God met woorden, maar hun hart is ver van Hem; hun godsvrucht is aangeleerd en wordt slechts nagezegd.” (Jesaja 29:13, NBV21; parafrase)

En dat religie gelaagd raakt met menselijke toevoegingen. De islamitische claim van herstel is dat zij een terugkeer naar de Abrahamitische basis van aanbidding presenteert en leiding herstelt als een functionerende manier van leven – precies het soort ‘motor’ dat een wereld na de verwoesting van de Tempel nodig zou hebben als Gods genade in de leiding blijft voortbestaan.

## Mohammeds bewering en de wijze van openbaring: openbare proclamatie en voorgedragen toespraak

Als de breuk na de verwoesting van de Tempel serieus wordt genomen, is de vraag naar "een andere boodschapper" geen emotionele sprong, maar een structurele vraag. Het altaargerichte mechanisme van de Tora is weliswaar vastgelegd, maar na 70 n.Chr. is het niet langer uitvoerbaar zoals voorgeschreven. Als Gods plan leiding is in plaats van verlatenheid—

De mogelijkheid van hernieuwde leiding is dus niet vreemd aan de Schrift. De vraag is wat voor soort boodschapper plausibel zou kunnen functioneren als een voortzetting van de profetische religie na de breuk: niet zomaar een filosoof, maar een overbrenger van bindende leiding wiens resultaat een werkbare eredienst en wet is, die overal ter wereld verspreid kan worden en die alleen gericht is op de God van Abraham.

De bewering van Mohammed, in de zelfdefinitie van de islam zelf, is precies van dat type. Hij presenteert zichzelf niet als een auteur die een systeem construeert vanuit persoonlijk genie; hij presenteert zichzelf als een boodschapper die boodschappen ontvangt en doorgeeft. De retoriek van de Koran is niet "Mohammed denkt", maar "Zeg"—de grammatica van de verkondiging. De kernteksten van de islam karakteriseren zijn rol als ontvanger en doorgever.

voordracht:

De Koran ontkent expliciet dat de inhoud ervan het product is van persoonlijke religieuze creativiteit:

“This is the Book about which there is no doubt, a guidance for those conscious of Allah.”  
(Qur'an 2:2, Sahih International)

Het beschrijft zichzelf herhaaldelijk als verduidelijking en criterium – wat later in de islamitische terminologie Furqān wordt genoemd – zodat de leiding niet alleen inspirerend maar ook onderscheidend is: het scheidt ware aanbidding van dwaalgedachten en valse devotie. Deze benadering is structureel belangrijk in een argumentatie na de val van de Tempel. Het model van profetisch gezag in de Hebreeuwse Bijbel is niet primair academische exegese; het is overgebrachte spraak en bindende instructie:

Het belang hiervan is niet dat men de islam moet aanvaarden om de parallel te zien. Het belang ervan is dat, in de Bijbelse verbeelding, openbaring vaak komt als woorden die in een mond worden gelegd en aan een volk worden overgebracht; en na een breuk die oudere institutionele mechanismen onbruikbaar maakt, is een voortzetting die zich presenteert als overgebrachte instructie structureel begrijpelijk als 'profetisch' van vorm. Mohammeds bewering is ook expliciet Abrahamitisch van aard en intentie. De islam beweert niet een nieuwe godheid te verzinnen of de aanbidding te heroriënteren naar een stamgod. De islam beweert de aanbidding van de God die bekend is in de Bijbelse herinnering te herstellen: de Schepper, de God van Abraham, de God die afgoderij oordeelt en de mensheid tot bekering oproept. De Koran kadert deze oproep als een voortzetting van de profetische oproep: exclusieve aanbidding van God, afwijzing van afgoden en rechtvaardigheid als geleefde gehoorzaamheid. Dit sluit aan bij de Bijbelse basis dat Gods verbondsgehoorzaamheid niet louter identiteit is, maar gehoorzaamheid.

“Wie mijn bepalingen en wetten onderhoudt, zal daardoor leven.” (Leviticus 18:5, NBV21; parafrase)

En met de profetische nadrukkelijke boodschap dat bekering en terugkeer de toegangspoort tot de toekomst zijn—

“Laat de goddeloze zijn weg verlaten en keer terug naar de HEER; Hij zal zich ontfermen.”  
(Jesaja 55:7, NBV21; parafrase)

“Leer wat dit betekent: barmhartigheid wil Ik, geen offer.” (Matteüs 9:13, NBV21; parafrase)

En zijn waarschuwing dat

Religiositeit zonder gehoorzaamheid is leegte.

Een belangrijke verduidelijking helpt het essay te beschermen tegen misinterpretatie. Zeggen dat de islam "na de val van de Tempel" nog steeds bruikbaar is, betekent niet dat het jodendom ongeldig is of dat het christendom puur bedrog is. Het is een benaming voor een structureel verschil. Het rabbijnse jodendom bewaart de Tora-identiteit trouw in ballingschap, zonder te beweren dat de Tora is overschreven. Het christendom – met name in zijn dominante Paulinische vorm – overbrugt de breuk door de verzoening opnieuw centraal te stellen in de kruisiging, waardoor de altaarlogica in feite wordt verplaatst naar een eenmalige, verlossende gebeurtenis. De islam claimt herstel: een hernieuwd centrum van profetisch gezag (Koran en Soenna) dat de monotheïstische eredienst en wetgeving herstelt als een complete, praktische manier van leven, zonder afhankelijkheid van het Tempelsysteem. Dit is ook de juiste plaats om duidelijk te stellen dat de relatie van de islam tot eerdere heilige Schriften er geen is van juridische afhankelijkheid. Moslims beschouwen de Tora of het Nieuwe Testament niet als

bindende wet. Ze worden hier aangehaald omdat het argument wordt getoetst binnen de reeds bekende Bijbelse context, en omdat de overgeleverde leer van Jezus een nuttig referentiepunt vormt voor beweringen over continuïteit.

## De Furqān als criterium: waarom de islam zichzelf presenteert als correctie in plaats van uitvinding

Als de scheuring in de Tempel de historische drijfveer van het argument is, dan vormt de Furqān de conceptuele as van de zelfverklaarde islam. De islam presenteert zichzelf niet als een "nieuw religieus idee" dat concurreert om een plek op de markt. Het presenteert zichzelf als een criterium – een gezaghebbende scheidslijn tussen authentiek Abrahamitisch monotheïsme en latere afwijkingen. In een bijbels kader is dit geen vreemd concept. De Schrift gaat ervan uit dat gemeenschappen kunnen afwijken terwijl ze hun religieuze taal behouden, en roept herhaaldelijk op tot onderscheidingsvermogen en terugkeer. Jesaja verwerpt dit fenomeen rechtstreeks:

Jesaja waarschuwt dat publieke religiositeit lippendienst kan worden terwijl het hart afdwaalt, en dat de vrees voor God kan worden gereduceerd tot menselijke traditie (Jesaja 29:13, NBV21).

De profeten zijn niet alleen verhalenvertellers; ze zijn correctoren die afdwaling in aanbidding en gehoorzaamheid aanpakken en het centrum van het verbond herstellen. De islam claimt dezelfde corrigerende functie te vervullen, maar met een doorslaggevend verschil na de verwoesting van de Tempel: ze claimt niet alleen kritiek te leveren, maar ook vernieuwde, bruikbare richtlijnen te bieden – draagbare richtlijnen.

Aanbidding en wetgeving – via overgedragen openbaring. De Koran presenteert zichzelf als een voorgedragen toespraak in plaats van een privé-theologische constructie:

En het ontkent dat de leer van de boodschapper voortkomt uit persoonlijk verlangen:

In de methodologie van het essay is dat van belang, omdat de profetische categorie van Deuteronomium

De Koran wordt niet gepresenteerd als de overpeinzingen van een mens over God; het wordt gepresenteerd als woorden die publiekelijk verkondigd zijn. Deze criteriumfunctie is het meest zichtbaar in wat de islam beweert te corrigeren. De correcties zijn niet willekeurig; ze richten zich precies op de categorieën die de Bijbel als doorslaggevend beschouwt. Ten eerste: de grens van de aanbidding. Het bepalende gebod van de Tora is exclusieve toewijding:

En Jezus herhaalt diezelfde grens in directe rede:

“Was je, reinig je; leer het goede te doen, zoek het recht, help de onderdrukten.” (Jesaja 1:16–17, NBV21; parafrase)

Jezus definieert authenticiteit op dezelfde manier:

En hij waarschuwt tegen

“Ik heb jullie nooit gekend; ga weg, jullie die het kwaad doen.” (Matteüs 7:23, NBV21; parafrase)

De islam beweert een op gehoorzaamheid gebaseerde religie te herstellen, waarvan het openbare leven is gestructureerd rond aanbidding en wetgeving, in plaats van een systeem waarvan het zwaartepunt een vervangingsmechanisme wordt dat het door de Tora vastgelegde kader functioneel achterhaald maakt. Ten derde: de kwestie van gezag na de breuk. De crisis na de verwoesting van de Tempel wordt niet opgelost door sentiment; ze wordt opgelost door een gezagscentrum dat op een werkbare manier de eredienst en de wetgeving kan reguleren. De bewering van de islam is expliciet: de Koran en de profetische traditie (Soenna) fungeren als het werkzame gezag voor de eredienst en de wetgeving in de laatste heilsorde. In deze studie worden Bijbelse teksten gebruikt als vergelijkende context voor het continuïteitsprobleem, niet als de juridische grondslag van de islam.

“Al zijn jullie zonden als scharlaken, ze kunnen wit worden als sneeuw.” (Jesaja 1:18, NBV21; parafrase)

## Bewuste betrokkenheid: narratieve contrasten die als correcties fungeren

Er komt een terugkerend patroon naar voren: de Koran behandelt bekende Bijbelse episodes, maar herzielt specifieke kenmerken. Deze herzieningen zijn niet willekeurig. Ze dienen consequent drie doelen: (1) Gods transcendentie en exclusieve recht op aanbidding; (2) profetische waardigheid en morele helderheid; en (3) een religie die is gebaseerd op berouw, gehoorzaamheid en directe verantwoording. De onderstaande voorbeelden zijn representatief, niet uitputtend, en ze zijn relevant voor de these van dit essay omdat ze illustreren hoe "Furqān" inhoudelijk in elkaar zit: het corrigeren van afwijkingen met behoud van de profetische basis.

## Mozes' hand: van lijden tot een teken zonder kwaad

Mozes:

“Mozes' hand werd melaats toen hij haar uit zijn kleed trok.” (Exodus 4:6, NBV21; parafrase)

“Toen hij zijn hand opnieuw in zijn kleed stak, was zij weer gezond.” (Exodus 4:7, NBV21; parafrase)

In de Koran wordt hetzelfde teken bewaard als een wonder van helderheid, maar expliciet omschreven als "wit zonder schade" (vaak vertaald als "wit zonder ziekte"): "En breng uw hand naar uw boezem; die zal wit en zonder schade tevoorschijn komen als een ander teken." (Koran 20:22; zie ook 27:12; 28:32). De functie blijft ongewijzigd - een openbaar teken voor de farao - maar de hervertelling verwijdert de implicatie dat God Zijn boodschapper vernedert door onreinheid op het moment van zijn opdracht. De aanpassing beschermt de profetische waardigheid en behoudt tegelijkertijd de bewijskracht van het teken.

## Aaron en het kalf: van het verheerlijken van afgoderij tot het ertegen verzetten

“Dit is je god, Israël, die je uit Egypte heeft geleid.” (Exodus 32:4, NBV21; parafrase)

“Aäron bouwde een altaar en riep een feest voor de HEER uit.” (Exodus 32:5, NBV21; parafrase)

De Koran vertelt het verhaal opnieuw, waarin Aäron het volk waarschuwt en zich verzet tegen de afgoderij. Later legt hij aan Mozes uit dat hij verdeeldheid vreesde en overweldigd werd (Koran 20:90-94; 7:150-151). De Koran ontkent de ramp niet; hij ontkent dat een belangrijke profeet de oorzaak ervan was. Die ontkenning strookt met de fundamentele bewering van de Koran over het profeetschap: profeten roepen op tot tawhid (eenheid van God); zij introduceren geen shirk (afgoderij).

## Salomo: Van afgoderij en verval tot expliciete vrijspraak

“Salomo's hart keerde zich af; hij liep andere goden achterna.” (1 Koningen 11:4, NBV21; parafrase)

“Salomo bouwde een offerhoogte voor Kemos en voor Milkom.” (1 Koningen 11:7, NBV21; parafrase)

De Koran ontkent expliciet dat Salomo in ongeloof verviel: “En zij volgden wat de duivels hadden voorgedragen tijdens de regering van Salomo. Het was niet Salomo die ongelovig werd, maar de duivels werden ongelovig en leerden de mensen toverkunst en dat wat aan de twee engelen in Babylon, Harut en Marut, was geopenbaard. Maar de twee engelen onderwijzen niemand, tenzij zij zeggen: 'Wij zijn een beproeving, dus wees niet ongelovig [door toverkunst te beoefenen].’ En toch leren zij van hen datgene waarmee zij een scheiding tussen een man en zijn vrouw veroorzaken. Maar zij doen er niemand kwaad mee, behalve met de toestemming van Allah. En de mensen leren wat hen schaadt en hen geen voordeel oplevert. Maar de Kinderen van Israël wisten zeker dat wie het kocht, in het Hiernamaals geen deel zou hebben. En ellendig is dat waarvoor zij zichzelf verkochten, als zij het maar wisten.” (Koran 2:102, Sahih International). Nogmaals, het punt is structureel: de Koran weigert consequent het profetische ambt af te schilderen als vervallen tot afgoderij. Het presenteert profetisch leiderschap als een teken van God, niet als een middel voor polytheïstisch schandaal.

## Abrahams offer: van impliciete beproeving tot bewuste onderwerping

“Hier is het vuur en het hout—maar waar is het lam voor het brandoffer?.” (Genesis 22:7, NBV21; parafrase)

De Koran vertelt de scène opnieuw waarin de zoon, geïnformeerd en instemmend, zich onderwerpt: “O mijn zoon! Ik heb in een droom gezien dat Ik jou offer, dus zie wat je ervan vindt.” Hij zei: “O mijn vader, doe wat u bevolen is; als Allah het wil, zult u mij onder de geduldigen aantreffen.” (Koran 37:102; zie 37:103-107). Deze verandering is niet cosmetisch: ze maakt de islamitische definitie van religie als onderwerping, zoals belichaamd door Abraham en zijn gezin, expliciet.



## Lot: Van seksuele schaamte naar profetische morele helderheid

Genesis beschrijft hoe Lots dochters hem bedwelmen en incest plegen (Genesis 19:30-38). De Koran laat dit schandaal weg en portretteert Lot consequent als een rechtvaardige waarschuwer die zich verzet tegen seksuele immoraliteit in zijn gemeenschap (Koran 11:77-83; 26:160-175). Deze redactionele keuze sluit wederom aan bij dezelfde stelling: profetische figuren zijn voorbeelden van leiding, en het verhaal draait om de corruptie binnen de gemeenschap en de waarschuwing van de profeet, niet om een vernederend verhaal dat de morele geloofwaardigheid zou ondermijnen.

Deze contrasten bewijzen op zichzelf niet de islam; hun functie is beperkter: ze illustreren wat het betekent dat de Koran aanspraak maakt op Furqān. Het presenteert zichzelf als een criterium dat de Abrahamitische basislijn behoudt, afwijkingen corrigeert en de profetische waardigheid herstelt – precies het soort corrigerende houding dat men zou verwachten als de leiding na een institutionele breuk wordt vernieuwd.

## Het behoud van de openbaring: gemeenschap, autoriteit en het voortbestaan van leiding

De bewering dat de islam functioneert als een herstel na de verwoesting van de Tempel vereist ook aandacht voor de manier waarop openbaring door de tijd heen bewaard blijft. Een criterium is niet zinvol als de richtlijnen die het verduidelijkt niet betrouwbaar kunnen worden doorgegeven. Om die reden is de zelfpresentatie van de Koran onlosmakelijk verbonden met de gemeenschappelijke en structurele mechanismen waardoor deze bewaard blijft. Bij een vergelijkende analyse komen drie verschillende modellen naar voren: Israëls bewaring van de Tora, het christendoms overlevering van het Nieuwe Testament en de islams bewaring van de Koran en de profetische praktijk. De verschillen zijn niet alleen theologisch; ze zijn structureel en bepalen hoe elke gemeenschap historische breuken overleeft.

In het geval van Israël is het behoud van de Schrift onlosmakelijk verbonden met het volk, de afstamming en de wetgeving. De Tora wordt bewaard door een verbondsgemeenschap die gebonden is door etnische continuïteit, rituele naleving en wettelijke overdracht. Na de verwoesting van de Eerste en Tweede Tempel heeft het rabbijnse jodendom het religieuze leven met succes opnieuw georiënteerd rond studie, gebed en juridische redenering. Deze aanpassing is historisch opmerkelijk en verdient erkenning: het jodendom bewaarde het monotheïsme en de Schrift zonder heiligdom, priesterschap of offer.

Het christendom ontstaat onder andere omstandigheden. Het Nieuwe Testament is geen enkele, voorgedragen openbaring, maar een verzameling geschriften die over decennia zijn ontstaan: evangeliën, brieven, preken en theologische reflecties. Deze teksten worden bewaard door gemeenschappen in plaats van door één centraal beheersmechanisme, en gezag ontwikkelt zich in de loop der tijd via kerkelijke structuren, concilies en interpretatieve tradities. Dit model maakt wereldwijde expansie mogelijk, maar leidt ook tot een veelheid aan leerstellingen, aangezien eenheid sterk afhangt van latere theologische harmonisatie in plaats

van van een enkel voorgedragen corpus en een uniform, bewaard gebleven patroon van eredienst en wetgeving.

De islam presenteert een derde model. De Koran beweert een openbaring te zijn die publiekelijk is geciteerd, gezamenlijk is gememoriseerd en door massale overdracht bewaard is gebleven. De bewaring ervan is niet afhankelijk van afstamming, priesterschap of latere concilies, maar van een levende gemeenschap die dezelfde tekst in dezelfde taal reciteert, ongeacht geografische locatie of generatie. De Koran beschrijft deze bewaring als opzettelijk:

De islamitische geschiedenis kent conflicten en meningsverschillen, en de islamitische wetenschap bevat serieuze debatten – waaronder zorgvuldige discussies over de classificatie van hadith en juridische redeneringen. De bewering hier is beperkter: dat de geciteerde tekst van de Koran en het daarin verankerde gedeelte aanbiddingspatroon met een opmerkelijke stabiliteit bewaard zijn gebleven, ongeacht geografische locatie of generatie.

“Indeed, We have sent down the Reminder, and indeed, We will surely preserve it.” (Qur’an 15:9)

Cruciaal is dat deze bewaard gebleven recitatie gekoppeld is aan de Soenna – de openbare leer en de beoefening van de eredienst door de Profeet – die functioneert als de praktische uiteenzetting van de openbaring. Samen vormen de Koran en de Soenna een compleet aanbiddings- en wetsleven dat draagbaar, openbaar en herhaalbaar is zonder afhankelijkheid van een fysiek heiligdom. In de logica van deze studie is bewaring daarom geen secundaire overweging; het is onderdeel van de continuïteitstoets. Als God bedoelde dat de leiding zou voortbestaan na de Tempel, dan zou die leiding toegankelijk moeten zijn, bestand tegen fragmentatie en in staat om de eredienst en het morele leven te reguleren zonder een cultisch centrum. De claim van de islam op bewaring sluit direct aan bij deze vereisten.

Wat hieruit volgt, is geen triomfalistische bewering dat de ene gemeenschap moreel superieur is aan de andere. Het is een structurele observatie over hoe leiding na een breuk eruit moet zien, wil deze functioneren als een authentieke voortzetting van de profetische religie. Als het cultische mechanisme van de Tempel niet langer functioneert, en als de leiding toegankelijk moet blijven voor de naties zonder te vervallen tot diffuse autoriteit, dan moet de openbaring publiekelijk overdraagbaar zijn, bestand tegen leerstellige fragmentatie en in staat zijn een compleet leven van aanbidding en wet te genereren zonder afhankelijkheid van priesterschap, heiligdom of altaar. Dit is precies hoe de islam zijn eigen autoriteit vormgeeft: een bewaard gebleven, voorgedragen openbaring in combinatie met een bewaard gebleven profetische praktijk.

## Koran en Soenna: De belangrijkste bronnen van leiding na de vernietiging van de Tempel

Als het offermechanisme van de Tempel niet langer functioneert, moet een voortbestaande Abrahamitische religie specificeren door welk gezag de aanbidding en gehoorzaamheid worden gereguleerd, en hoe dat gezag stabiel blijft over generaties en geografische gebieden heen.

De Koran ontkent dat Mohammed hier een persoonlijke theologische constructie aanbiedt en presenteert zijn boodschap als een uitgesproken rede:

In dit model wordt het gezag niet uitgesteld tot latere concilies of in stand gehouden door speculatieve vervanging van een onbruikbaar mechanisme. Het wordt direct verankerd in publiekelijk voorgedragen Schriftteksten en publiekelijk nageleefde profetische praktijken – precies het soort structuur dat een voortzetting na de Tempel zou vereisen.

## De zes geloofsartikelen: het fundamentele wereldbeeld dat de islam herstelt

Om verwarring door moderne karikaturen te voorkomen, is het nuttig om de geloofsclaims van de islam duidelijk te formuleren. De islam is niet primair een culturele identiteit of een politiek programma; het is een geloofsbelijdenis en een manier van aanbidden die draait om de God van Abraham. De klassieke samenvatting van het islamitische geloof wordt gevormd door de zes geloofsartikelen, die functioneren als het wereldbeeld waarbinnen de islamitische eredienst en wetgeving betekenis krijgen.

Moslims geloven in God (Allah), de engelen, de geopenbaarde boeken, de boodschappers, de Dag des Oordeels en het goddelijke besluit (qadar). Deze overtuigingen plaatsen de islam stevig in de basiscategorie van profetisch monotheïsme: alleen God wordt aanbeden; profeten leiden God in plaats van Hem te vervangen; berouw en gehoorzaamheid staan centraal; en de uiteindelijke verantwoording geeft morele ernst aan aanbidding en wetgeving.

### Adam, engelen en morele verantwoordelijkheid

“They said, ‘Our Lord, we have wronged ourselves, and if You do not forgive us and have mercy upon us, we will surely be among the losers.’” (Qur’an 7:23, Sahih International)

Dit sluit aan bij de herhaalde nadruk van de Bijbel op persoonlijke verantwoordelijkheid in plaats van erfelijke veroordeling. Het is ook relevant voor de kwestie na de verwoesting van de Tempel: de islam verwierpt het idee dat verzoening moet worden overgedragen van een verwoeste Tempel naar de executie van een profeet. Berouw, gehoorzaamheid en Gods genade blijven de middelen waarmee zonden worden vergeven, in overeenstemming met de profetische nadruk op de terugkeer tot God.

“O you who have believed, protect yourselves and your families from a Fire whose fuel is people and stones, over which are [appointed] angels, harsh and severe; they do not disobey Allah in what He commands them but do what they are commanded.” (Qur’an 66:6, Sahih International)

Vanuit dit perspectief wordt het kwaad toegeschreven aan morele wezens die kiezen voor ongehoorzaamheid, en niet aan een metafysische tekortkoming die bij de schepping is ontstaan. Daardoor blijft de verantwoordelijkheid persoonlijk en het berouw betekenisvol, in lijn met de profetische nadruk op terugkeer tot God in plaats van overgeërfde verdorvenheid.

# De Vijf Pilaren: Een Draagbare Aanbiddings- en Wetgevingsmachine Na Een Breuk

Als de zes artikelen het wereldbeeld vertegenwoordigen, dan zijn de vijf zuilen het concrete voorbeeld. Ze laten zien hoe de islam functioneert als een compleet Abrahamitisch geloofsleven, zonder afhankelijkheid van een heiligdomcultus. De zuilen zijn niet slechts persoonlijke spiritualiteit; ze belichamen het monotheïsme dat in het openbaar wordt herhaald.

De geloofsbelijdenis (shahādah) stelt de grenzen van de aanbidding vast: er is geen god dan God en Mohammed is Zijn boodschapper. Het formele gebed (ṣalāh) structureert de dagelijkse devotie. De verplichte liefdadigheid (zakāh) verbindt de aanbidding met rechtvaardigheid. Het vasten tijdens de Ramadan (ṣawm) bevordert zelfbeheersing en berouw. De bedevaart (ḥajj) verenigt de gemeenschap rond de herinnering aan Abraham, zonder dat de voortdurende religie afhankelijk wordt van één enkel cultisch mechanisme.

Dit vormt de basis voor de definitie van 'vrucht' in dit essay. Als 'vrucht' niet een imperium of materieel succes is, maar het herstel van een belichaamde monotheïstische eredienst, dan wordt een eredienst die aanhoudend berouw, gehoorzaamheid en dagelijkse toewijding voortbrengt een relevante maatstaf.

## Motoren vergeleken: drie paden naar continuïteit van Abraham na de breuk

Met de verwoesting van de Tempel en het onbruikbaar maken van het altaarsysteem, eindigde de continuïteit niet; ze reorganiseerde zich. De relevante structurele vraag is welk soort religieus instrument het Abrahamitische monotheïsme kan voortzetten wanneer de heiligdomcultus niet meer beschikbaar is.

Ismaël, Sinaï-Seir-Paran en de publieke toets van toekomstige rollen

Nu Jezus' uitgangspunt is vastgesteld, is de volgende vraag niet "waar ligt Paran op een moderne kaart", maar of de Schrift zelf toestaat dat toekomstige richtlijnen verder reiken dan één locatie en één afstammingslijn – vooral wanneer de geschiedenis het oudere mechanisme onbruikbaar maakt. Dit is waar Ismaëls beloofde natie en de theofanieboog van Sinaï-Seir-Paran thuishoren: niet als coördinatenbewijzen, maar als een tekstuele ruimte binnen de Bijbelse tekstwereld, waardoor voortdurende, op naties gerichte richtlijnen begrijpelijk worden in plaats van vreemd.

Het doel van deze vergelijking is niet om te beledigen, maar om duidelijkheid te scheppen. De verwoesting van de Tempel creëert een onvermijdelijke continuïteitscrisis. Verschillende benaderingen bieden hier een verschillende oplossing voor. Het essay stelt dat het herstelmodel van de islam natuurlijker aansluit bij de profetische basislijn: exclusieve aanbidding, berouw, gehoorzaamheid, overgedragen leiding en vruchten die worden gedefinieerd als aanbidding in plaats van een rijk.

# De visie van de islam op Jezus: de Messias eren zonder de manier van aanbidden te veranderen

Het standpunt van de islam ten aanzien van Jezus kan het best worden begrepen als een poging om hem binnen de profetische basislijn te houden die reeds is vastgesteld door de Tora, de profeten en Jezus' eigen overgeleverde leer: exclusieve aanbidding van de ene God, bekering en gehoorzaamheid. Dit is belangrijk omdat veel christelijke bezwaren ervan uitgaan dat de islam "Jezus verwerpt" in de zin van hem te beledigen of zijn rol te minimaliseren. De islam stelt echter iets anders. De islam beweert Jezus juist consequenter te eren door te weigeren een profeet tot een object van aanbidding te maken en door de grens van de aanbidding te handhaven die de Bijbel zelf als absoluut beschouwt. De Tora omschrijft de kern van het verbond als exclusieve toewijding:

“Luister, Israël: de HEER is onze God, de HEER is de enige.” (Deuteronomium 6:4, NBV21; parafrase)

“Aanbid de Heer, jouw God, en dien alleen Hem.” (Matteüs 4:10, NBV21; parafrase)

Deze grens van aanbidding is geen onbelangrijk detail; het is de eerste toetssteen voor profetische religie. Als de overdracht van rentmeesterschap wordt beoordeeld op basis van de vruchten, dan is de meest fundamentele vrucht wie men aanbidt, aanroept en voor wie men buigt. Binnen dat kader bevestigt de islam Jezus als Messias en boodschapper, terwijl zij ontkent dat aanbidding tot hem gericht mag zijn. De islam beschouwt toewijding als een nulsomspel op het niveau van aanbidding: liefde, eerbied en gehoorzaamheid aan een profeet kunnen rechtvaardig zijn, maar aanbidding behoort alleen aan God toe. Dat onderscheid is geen vreemde uitvinding. Het eerste gebod van de Tora is niet "respecteer God het meest"; het is exclusief. De overgeleverde taal van Jezus is eveneens exclusief ten aanzien van aanbidding. Daarom verzet de islam zich tegen theologische ontwikkelingen die de grens van aanbidding vervagen door gebed, aanroeping of uiteindelijke afhankelijkheid te richten op geschapen wezens.

Als "vrucht" wordt gedefinieerd als herstelde monotheïstische aanbidding in plaats van imperiaal succes, dan functioneert de islamitische positie ten aanzien van Jezus als onderdeel van die vrucht: het behoud van exclusieve toewijding aan de God van Abraham, terwijl Jezus wordt geëerd als een ware dienaar en boodschapper binnen dezelfde profetische categorie.

De islam bevestigt Jezus als Messias zonder "Messias" als synoniem voor "God" te beschouwen. Binnen de bredere Bijbelse context kan de term "gezalfde" Gods uitverkoren vertegenwoordigers beschrijven zonder Schepper en schepsel tot één categorie te reduceren. De islam stelt dat Jezus' messiaanse rol missiegebonden is: hij is door God uitverkoren en gesteund, maar blijft een dienaar van God. Dit houdt de monotheïstische structuur eenvoudig en in lijn met de eerste grens van het verbond: God is één, onvergelijkbaar en geen mens; Zijn boodschappers worden geëerd, maar niet aanbeden.

Deze kern van standpuntcategorieën is niet slechts een kwestie van leerstellige ordening; ze wordt structureel belangrijk na de breuk met de Tempel. De crisis na de Tempel dwingt de vraag op hoe de Abrahamitische religie op een werkbare manier kan voortbestaan. De islam stelt dat

God de profetische religie herstelt als een draagbaar instrument voor aanbidding en wetshandhaving door middel van geopenbaarde overlevering, en dat het correct eren van Jezus betekent dat hij binnen de profetische continuïteit wordt gehouden in plaats van hem te veranderen in een nieuw object van aanbidding of de spil van een vervangingsmechanisme.

De islam verschilt van de latere christelijke leer op één doorslaggevend punt: Jezus stierf niet door kruisiging. De Koran presenteert dit niet als een detail van ondergeschikt belang, maar als een correctie op de manier waarop het einde van Jezus' missie later werd begrepen. De bewering is niet dat Jezus onbeduidend was, maar dat God een profeet niet aan vernedering en nederlaag door zijn vijanden heeft overgelaten.

“And [for] their saying, ‘Indeed, we have killed the Messiah, Jesus, the son of Mary, the messenger of Allah.’ And they did not kill him, nor did they crucify him; but [another] was made to resemble him to them. And indeed, those who differ over it are in doubt about it. They have no knowledge of it except the following of assumption. And they did not kill him, for certain. Rather, Allah raised him to Himself. And ever is Allah Exalted in Might and Wise.” (Qur’an 4:157–158, Sahih International)

In de islamitische overlevering wordt Jezus gerechtvaardigd in plaats van geofferd. Dit behoudt een profetisch patroon dat al zichtbaar is in eerdere Schriftgedeelten, waarin God Zijn boodschappers bevrijdt en hun vijanden oordeelt, in plaats van de executie van een boodschapper te gebruiken als nieuw altaar van verzoening.

## Publieke roldidentificatie als Bijbelse verwachting

(Elia/Johannes alleen ter context) Het Nieuwe Testament laat zien dat men toekomstige rollen publiek identificeerde en besprak binnen herkenbare categorieën. Wanneer Johannes de Doper wordt ondervraagd, krijgt hij meerdere rolvragen—“Bent u de messias?” “Bent u Elia?”—wat de aanwezigheid van vaste profetische verwachtingen in het debat veronderstelt.

“Men vroeg Johannes of hij de messias was, Elia, of ‘de profeet’; hij ontkende dit.” (Johannes 1:19–21, NBV21; parafrase)

“De HEER kwam van de Sinaï en verscheen vanuit Seïr en Paran; Hij kwam met talloze heiligen.” (Deuteronomium 33:2, NBV21; parafrase)

## De belofte van Ismaël: aannemelijkheid, geen verlossing door bloedverwantschap

“Ik zal Ismaël zegenen, hem vruchtbaar maken; uit hem komen twaalf vorsten en een groot volk.” (Genesis 17:20, NBV21; parafrase)

En nogmaals,

“Ook uit de zoon van de slavin zal Ik een volk maken, omdat hij jouw nakomeling is.” (Genesis 21:13, NBV21; parafrase)

Dit is geen 'verlossing door afstamming'. Het is de geschiedenis van het verbond die ruimte maakt voor een verruimende horizon die verbonden is met Abraham. In een tijdperk na de Tempel

## Jezus en Mohammed in dezelfde profetische categorie: een beter uitgangspunt

Hij bewaart de eredienst die uitsluitend op God is gericht:

Hij definieert ware religie aan de hand van gehoorzaamheid en oprechtheid, en niet aan de hand van slogans:

Hij waarschuwt bovendien dat religieuze beweringen verworpen kunnen worden wanneer ze gepaard gaan met wetteloosheid.

Hij hekelt hypocrisie in profetische bewoordingen.

En hij stelt morele prioriteiten centraal: barmhartigheid, rechtvaardigheid en nederigheid voor God. Wanneer Mohammed wordt geïntroduceerd zoals de islam hem definieert, is de bewering eveneens profetisch in deze kerncategorie: overgebrachte openbaring, openbare verkondiging, een oproep tot exclusieve aanbidding van de God van Abraham, en bindende richtlijnen die de gehoorzaamheid binnen de gemeenschap structureren. De zelfpresentatie van de Koran is verkondiging, geen auteurschap – "Reciteer in de naam van uw Heer" (Koran).

96:1)—en het ontkent dat de leer voortkomt uit persoonlijk verlangen—

toestemming geven – terwijl tegelijkertijd wordt geweigerd de aanbidding van God af te leiden. Dat is precies het soort standpunt dat een lezer mag verwachten van een traditie die de vrucht van ware religie definieert als het herstellen van exclusieve monotheïstische aanbidding.

## Abrahamitische eredienst vóór de post-Tempelcrisis: directe toewijding en verbondspraktijk

"Het leven van het lichaam is in het bloed; het bloed is gegeven voor het altaar om verzoening te doen." (Leviticus 17:11, NBV21; parafrase)

"Wat heb Ik aan jullie vele offers? Ik heb genoeg van brandoffers en vet van mestkalveren." (Jesaja 1:11, NBV21; parafrase)

Gevolgd door de oproep tot bekering:

Amos:

"Ik haat jullie feesten en offers; laat het recht stromen als water en gerechtigheid als een altijd stromende beek." (Amos 5:21–24, NBV21; parafrase)

Hosea vat het samen in het principe dat Jezus later aanhaalt:

Dit is de hiërarchie van de Tora zelf, zoals verkondigd door de profeten: rituelen zonder berouw en gehoorzaamheid zijn zinloos.

De Tora spreekt zich niet uit alsof die vraag irrelevant is. Gehoorzaamheid wordt beschouwd als een concrete praktijk.

Gehoorzaamheid is niet alleen een innerlijk gevoel; het is naleving in de praktijk. Wanneer het beoogde mechanisme onmogelijk wordt, wordt continuïteit een praktische kwestie. Ofwel behoudt de gemeenschap haar identiteit terwijl ze het gemis erkent, ofwel stelt ze een interpretatief vervangingsmechanisme voor, ofwel claimt ze hernieuwde leiding die een werkend programma voor de eredienst en de wet herstelt. Het publiek moet opmerken wat de Schrift níét doet. De Tora schrijft niet expliciet een permanent "vervangingsmechanisme voor het altaar" voor in het geval het altaar ontoegankelijk wordt. Ze waarschuwt tegen het toevoegen of aftrekken van elementen in het kader van het verbond (Deuteronomium 4:2), en ze beschrijft Israëls crises herhaaldelijk als momenten die berouw en terugkeer vereisen, in plaats van een nieuwe leerstelling. De profeten roepen het volk rechtstreeks terug tot God:

Ze stellen geen nieuw offervervanger formeel vast; ze prediken bekering, barmhartigheid, rechtvaardigheid en exclusieve aanbidding. Daarom kan de breuk na de Tempel worden beschreven als een "gebroken schakel" zonder te impliceren dat Gods barmhartigheid of toegang verdwijnt. De schakel die breekt, is het institutionele mechanisme voor bepaalde voorschriften. De diepere basis – directe toewijding aan God, bekering, gehoorzaamheid – blijft bestaan. De vraag is hoe de volledige structuur van de profetische religie – aanbidding en wet – zich in de geschiedenis voortzet zodra het oudere mechanisme niet langer uitvoerbaar is. Deze kernpositie stelt het essay ook in staat om duidelijk te spreken tot christenen die niet veel van de Tora hebben gelezen. Veel christenen gaan ervan uit dat de oudtestamentische religie "voornamelijk offers" betreft en dat het christendom "die vervangt". Maar de profeten zelf verwerpen die reductie. Jesaja, Amos, Hosea en de bredere profetische stem benadrukken dat het offer nooit de kern op zich is. Daarom kan Jezus Hosea citeren.

## De islam als de na-Tempelrestauratie van de Abrahamitische eredienst: draagbaar, wetgevend en universeel

“Het leven van het lichaam is in het bloed; het bloed is gegeven voor het altaar om verzoening te doen.” (Leviticus 17:11, NBV21; parafrase)

Na 70 n.Chr. kan dat mechanisme niet meer worden toegepast zoals het is beschreven. De crisis is daarom niet of God kan vergeven; het is of het geopenbaarde systeem volledig en stabiel kan worden nageleefd zonder een ongeoorloofde vervanging te zoeken. De islam presenteert zichzelf als een herstellend antwoord op precies die situatie. De islam claimt niet dat hij een nieuwe godheid uitvindt of het Abrahamitische monotheïsme vervangt door iets vreemds. De islam claimt dat hij het Abrahamitische monotheïsme herstelt als een universele, draagbare manier van aanbidding en gehoorzaamheid – een manier die kan worden beoefend zonder afhankelijkheid van een altaar in een heiligdom, terwijl de ernst van de wet en het



openbare ereleven behouden blijven. De relevantie van de islam na de verwoesting van de Tempel is dan ook structureel: hij biedt een werkend mechanisme waar het oudere mechanisme niet langer beschikbaar is. Dit is waar misverstanden duidelijk moeten worden rechtgezet. Het antwoord is dat offers weliswaar bestaan in de patriarchale wereld, maar dat de patriarchale wereld niet wordt beheerst door de wetgeving van het heiligdom op de Sinaï als bindend rechtssysteem. Het geloof van Abraham wordt niet gedefinieerd door een gecodificeerd priesterschap en een voorgeschreven heiligdomskalender. Het wordt gekenmerkt door directe toewijding, vertrouwen, gehoorzaamheid en het afwijzen van afgoden. De profetische kritiek van de Schrift zelf verduidelijkt later dat opoffering nooit de essentie is van verbondstrouw los van rechtvaardigheid (Jesaja 1; Amos 5; Hosea 6:6). Het bestaan van opoffering in vroege verhalen bewijst dus niet dat een gecentraliseerd altaarsysteem de enige geldige "telefoonlijn" naar God is in alle tijden. Wat het wel bewijst, is dat aanbidding opoffering kan omvatten, terwijl de diepere basis exclusieve toewijding en gehoorzaamheid blijft. De bewering van de islam is dan ook niet dat "opoffering er nooit toe heeft gedaan". Het is dat Gods religie niet te herleiden is tot één institutionele technologie, en dat het leven na de Tempel een werkbare vorm van aanbidding en wetgeving vereist die niet instort wanneer het heiligdom verdwenen is. De draagbare vorm van aanbidding in de islam – gestructureerd gebed, berouw, vasten, liefdadigheid, bedevaart – functioneert als publiek, geëxploiteerd monotheïsme over de hele wereld. De ernst van de wet functioneert als de ernst van het verbond: een gemeenschap die is geordend rond gehoorzaamheid in plaats van rond theologische improvisatie. Dit past bij de profetische hiërarchie die Jezus zelf herhaalt:

Het profetische profiel van Deuteronomium is qua vorm vergelijkbaar (Deuteronomium 18:18, NBV21).

Jesaja's visie op de naties is uitdrukkelijk tegen afgoderij:

En de missie van de dienaar omvat een wetgevende dimensie die zich naar buiten uitstrekt (Jesaja 42:1–4, NBV21). Volgens die profetische maatstaf is de belangrijkste vrucht van de islam niet imperiale grandeur, maar de vestiging van een duurzaam monotheïstisch eredienstleven – openbaar gebed tot de God van Abraham alleen – over grote bevolkingsgroepen en eeuwen heen. Als de kernvraag is hoe monotheïsme na de val van de Tempel kan blijven bestaan, dan biedt een religie waarvan het openbare leven draait om draagbare eredienst en wetgeving, zonder afhankelijkheid van een heiligdom, zich in principe als een plausibel antwoord. Dit bereidt ons voor om de zelfdefinitie van de islam duidelijk te horen: de islam beschouwt de Tora en het Nieuwe Testament niet als bindende juridische autoriteit voor moslims. Ze functioneren hier als context voorafgaand aan de claim – de tekstwereld waarin de tekstuele ruimte, de natiehorizon, de profetische vorm en de overdrachtsgrammatica worden vastgesteld.

# De Bijbelse toetsen voor pretendenten: Deuteronomium en Jezus over valse leraars (NBV21)

De Schrift voorziet dat mensen ten onrechte goddelijke autoriteit zullen claimen. Daarom biedt zij criteria om degenen die deze autoriteit claimen te beoordelen, en verwacht zij dat gemeenschappen deze criteria zullen gebruiken. Deuteronomium waarschuwt dat zelfs tekenen en wonderen niet voldoende zijn als de boodschap van God afleidt:

“Ook als een teken uitkomt, moet je niet luisteren naar wie tot andere goden oproept; het is een beproeving van trouw aan de HEER.” (Deuteronomium 13:1–3, NBV21; parafrase)

De doorslaggevende test is trouw aan de exclusieve aanbidding van de HEER. Iemand die de toewijding afleidt van de God van Abraham, faalt, ongeacht zijn charisma. Deuteronomium beschrijft profetisch gezag ook als overgebrachte spraak en legt de verantwoordelijkheid bij hen die het claimen:

“Wie niet luistert naar de woorden die de profeet in mijn naam spreekt, zal ik ter verantwoording roepen.” (Deuteronomium 18:19, NBV21; parafrase)

“Een profeet die in mijn naam woorden spreekt die ik niet heb opgedragen, of spreekt in naam van andere goden, moet sterven.” (Deuteronomium 18:20, NBV21; parafrase)

Hoewel er discussies bestaan over hoe de toets van "vervulling" op profetieën moet worden toegepast, blijft het algemene punt overeind: degenen die aanspraak maken op een profetie zijn niet vrijgesteld van beoordeling. Jezus herhaalt dezelfde beoordelende houding.

“Pas op voor valse profeten; uiterlijk lijken ze onschuldig, maar van binnen zijn ze roofzuchtig.” (Matteüs 7:15, NBV21; parafrase)

“Aan hun vruchten zul je hen herkennen.” (Matteüs 7:16, NBV21; parafrase)

Hij benadrukt dat religieuze beweringen luid en duidelijk verkondigd kunnen worden, maar toch verworpen kunnen worden als ze niet in lijn zijn met Gods wil.

Eenvoudig gezegd verbiedt de Bijbel zelf een houding van automatisch vertrouwen in religieuze autoriteit. Hij stelt eisen: exclusieve aanbidding van God, trouw aan Gods wil en vruchten. Dit is het kader waarbinnen het essay Paulus en Mohammed vergelijkt – niet door middel van beledigingen, maar door consequent dezelfde Bijbelse toetsen toe te passen.

Paulus en Mohammed onder dezelfde testmatrix

Voordat we Bijbelse toetsen toepassen, is een verduidelijking op zijn plaats: in het gangbare christelijke zelfbeeld wordt Paulus doorgaans beschouwd als een apostel en leraar van de vroege kerk, niet als een profeet in dezelfde zin als Mozes of Jesaja. De vergelijking is hier eerder mechanisch dan persoonlijk: ze onderzoekt wat voor soort oplossing een crisis na de verwoesting van de Tempel krijgt wanneer deze primair wordt beantwoord door middel van apostolisch-theologische interpretatie in plaats van een nieuwe, publieke profetische bewering. (NBV21)

De zelfdefinitie van de islam is expliciet: aanbidding is uitsluitend gericht tot God; gebed tot schepselen is verboden; devotie eindigt bij de God van Abraham. Dit sluit rechtstreeks aan bij de grens die in Deuteronomium wordt getrokken. De christelijke kwestie wordt complexer, niet omdat christenen afgoderij beogen, maar omdat latere leerstellingen debatteren over de relatie tussen devotie tot Jezus en de exclusieve aanbidding van God. Het doel van dit essay is niet om hier het hele christologiedebat te behandelen;

De Koran presenteert zichzelf precies als voorgedragen, overgebrachte spraak.

En ontkent persoonlijk auteurschap van de leerstellingen.

## Diversiteit in het vroegchristendom zonder sensatiezucht: echte geschillen over gezag en wet

De diversiteit binnen het vroegchristendom is van belang voor de historische methode: de vroegste Jezusbeweging was vanaf het begin niet leerstellig uniform, vooral niet op de kwesties die na de breuk met de Tempel doorslaggevend werden – de Wet, de heidenen, de verbondsidentiteit en wat continuïteit met de Schrift van Israël inhoudt.

Het Nieuwe Testament bevestigt dit duidelijk. De vraag of gelovigen uit de heidenen besneden moeten worden en de Wet moeten naleven, blijkt een belangrijk twistpunt te zijn.

“Sommigen leerden dat men zonder besnijdenis niet gered kan worden.” (Handelingen 15:1, NBV21; parafrase)

En het was ernstig genoeg om formele discussie en beraadslaging uit te lokken (Handelingen 15:2, NBV21). Wat men ook theologisch concludeert, dit bevestigt een fundamenteel historisch feit: de vroege christenen onderhandelden onder druk over continuïteit en gezag, en herhaalden niet simpelweg een enkel, onbetwist model. Dat is van belang voor de post-Tempelthese, omdat het de "Paulusvraag" verschuift van persoonlijkheid naar mechaniek. Een beweging die zich uitbreidt naar de heidense wereld, die de wetsplicht betwist en een wereld nadert waarin het mechanisme van de Tempel onbruikbaar wordt, is precies de context waarin verschillende continuïteitsmechanismen zouden ontstaan.

Om te begrijpen waarom het christendom zich na 70 n.Chr. op die manier ontwikkelt, moeten we de rol van Paulus in het vormgeven van een draagbaar, op het kruis gericht verhaal over de verzoening onder ogen zien. Dit is geen aanval op de motieven; het is een beschrijving van een theologisch mechanisme dat het probleem van na de verwoesting van de Tempel op een specifieke manier oplost. Door dat mechanisme te benoemen, wordt de latere vergelijking met de islam begrijpelijk.

## Het Paulinische kader na de Tempel: vervanging versus herstel

Met de breuk in het vooruitzicht is de centrale vraag niet langer "wie heeft spirituele gevoelens", maar welk continuïteitsmodel tekstueel gerechtvaardigd en historisch werkbaar is wanneer het

altaarsysteem niet langer functioneert. De Tora verbindt verzoening expliciet aan een heiligdommechanisme.

“Het leven van het lichaam is in het bloed; het bloed is gegeven voor het altaar om verzoening te doen.” (Leviticus 17:11, NBV21; parafrase)

En het kadert het verbondsleven als een uiting van gehoorzaamheid.

Na 70 n.Chr. is het ingevoerde mechanisme ontoegankelijk. Dat feit dwingt tot een tweedeling. Een mogelijke reactie is behoud ondanks ontbering, iets wat het jodendom belichaamt: de Tora blijft gezaghebbend; de praktijk wordt waar mogelijk voortgezet; het verlies wordt erkend als reëel, niet ontkend. Een tweede reactie is een vervangend mechanisme, waarbij het op het heiligdom gerichte mechanisme als voltooid wordt beschouwd of vervangen door een nieuw mechanisme dat de werking van de Tempel niet langer vereist. Deze tweede reactie is de structurele rol die de theologie van Paulus in de christelijke geschiedenis gaat spelen. Deze vergelijking kan eerder in mechanische termen worden geformuleerd dan als een aanval op motieven: de vraag is welk continuïteitsmodel elke benadering construeert nadat het heiligdommechanisme ontoegankelijk is geworden.

Paulus heeft niet het christelijke geloof in het lijden en de dood van Jezus ingegeven; de bewering hier is dat zijn brieven, en de latere theologie die daarop voortbouwde, hebben bijgedragen aan de systematisering van een oplossing met het kruis als centraal mechanisme voor verzoening in een wereld na de verwoesting van de Tempel.

Het gaat hier niet om het toeschrijven van motieven, maar om te beschrijven hoe gezag, aanbidding en verbondsidéntiteit zich reorganiseerden na het verlies van de Tempel – en hoe verschillende oplossingen omgaan met wet, bekering en verzoening.

Paulus is een van de eerste architecten van een beweging die zich onder de heidenen uitbreidde in een wereld die op weg was naar, en leefde na, de verwoesting van de Tempel. In die historische context is de verleiding duidelijk: als het cultische mechanisme ontoegankelijk is (of binnenkort ontoegankelijk zal worden) en de beweging wereldwijd wordt, wordt het systeem doorgaans draagbaar. Paulus' oplossing, zoals die later in het christendom werd aanvaard, is dat het centrum van de verzoening wordt verplaatst naar een verzoeningskader dat onafhankelijk functioneert van een werkend altaarsysteem. De belangrijkste methodologische vraag is daarom eenvoudig en niet controversieel: de Tora leert niet dat, wanneer het altaar ontoegankelijk wordt, een latere gebeurtenis een wettige vervanging wordt die het voorgeschreven cultische kader overschrijft. De Tora zegt wat ze zegt: bloed wordt "op het altaar" gegeven voor verzoening (Leviticus 17:11). De profeten roepen mensen ondertussen op tot bekering en rechtvaardigheid zonder een nieuw offermechanisme aan te kondigen:

Jezus zelf bevestigt de continuïteit met de Wet.

En hij stelt trouw niet gelijk aan wetteloosheid; hij waarschuwt er juist voor:

Wat de latere christelijke theologie ook moge concluderen, deze basisteksten lijken niet rechtstreeks een autorisatie van de Tora te zijn voor het vervangen van het altaarmechanisme door een nieuw metafysisch instrument. Het onderscheid is structureel: het vervangende instrument is eerder interpretatief dan wettelijk vastgelegd in de Tora, en is ontstaan binnen de

vroegchristelijke redenering en latere leerstellige consolidatie. Dat onderscheid is belangrijk omdat de these van dit essay betrekking heeft op profetische continuïteit.

Als een oplossing na de verwoesting van de Tempel afhangt van de constructie van een mechanisme dat de Tora niet expliciet goedkeurt, rijst de vraag of dit een getrouwe voortzetting of een noodzakelijke herinterpretatie vertegenwoordigt. De christelijke Schrift interpreteert Jezus' dood wel degelijk in verlossende termen. De bewering hier is echter beperkter en structureel van aard: zodra het altaarmechanisme van de Tora onbruikbaar wordt, zal een gemeenschap ofwel in stand blijven onder ontbering (Judaïsme), ofwel vervangen door een nieuw theologisch mechanisme (het dominante Paulinische christendom), ofwel hernieuwde leiding eisen die een draagbaar systeem van eredienst en wet herstelt (Islam).

## Wat de islam beweert te corrigeren in verhaal en theologie: Terugkeer naar profetisch monotheïsme

Als de islamitische Furqān beweert dat zij functioneert als criterium en correctie, dan moet die bewering concreet worden geformuleerd. De islam is er niet om alles wat eraan voorafging te verwerpen. Zij stelt dat religieuze herinnering en theologie in de loop der tijd kunnen verschuiven – door overdrijving, weglating of interpretatieve vervanging – terwijl zij nog steeds gebruikmaakt van Abrahamitische terminologie. De islam presenteert zichzelf daarom als een herstel van de Abrahamitische basis: God is één, onvergelijkbaar, geen mens; aanbidding is alleen tot Hem gericht; profeten worden geëerd maar niet aanbeden; berouw en gehoorzaamheid blijven centraal staan in de religie; en leiding blijft mogelijk en overdraagbaar, zelfs wanneer heiligdommen historisch gezien ontoegankelijk zijn. Dit herstelkader wordt vooral relevant na 70 n.Chr., omdat de scheuring in de Tempel een structurele vraag oproept die niet te ontwijken valt: of Gods religie afhankelijk is van één enkel fysiek mechanisme, of dat God een functionerend leven van aanbidding en wet kan in stand houden door middel van openbaring die zich over landen verspreidt. Het antwoord van de islam is dat God dit in stand houdt door middel van geopenbaarde leiding en profetische praktijk. Het Abrahamitische uitgangspunt: Aanbidding vóór institutionele mechanismen wordt het hele verhaal.

De Tora en de profeten beschrijven geloof niet in de eerste plaats als een institutioneel mechanisme; zij beschrijven het als trouw en gehoorzaamheid aan de ene God.

Het is geen onbelangrijke bepaling; het is de eerste grens van het convenant.

De identiteit wordt gedefinieerd door middel van aanbidding. De profeten reageren niet op de ondergang van Israël door een nieuw verzoeningsmiddel te bedenken, maar roepen op tot bekering.

Dit is geen "anti-offer"; het is de hiërarchie van de profetische religie: ritueel zonder rechtvaardigheid is leeg. De corrigerende houding van de islam is dat post-bijbelse theologische ontwikkelingen deze hiërarchie kunnen verhullen door het centrum van de religie te verschuiven naar metafysische mechanismen – vooral op manieren die gehoorzaamheid secundair of optioneel doen lijken. Jezus' overgeleverde leer verzet zich tegen die verschuiving:

De islam beweert een religie te herstellen waarvan gehoorzaamheid en aanbidding centraal staan in het publieke leven, en niet slechts identiteitsuitingen. Correctie van de richting van de aanbidding: Profeten eren zonder de toewijding te veranderen. Een centrale categorie die de islam naar eigen zeggen wil corrigeren, is de grens van de aanbidding. De Schrift maakt exclusiviteit van de aanbidding doorslaggevend:

En Jezus herhaalt de richting van de aanbidding:

De islam stelt dat latere devotie de grens tussen aanbidding en gebed kan vervagen, zelfs met goede bedoelingen, wanneer gebed, aanroeping of ultieme afhankelijkheid gericht is op geschapen wezens. De correctie van de islam is strikt: profeten worden geëerd en gevolgd, maar aanbidding – gebed, offer, geloften, ultieme afhankelijkheid – behoort alleen aan God toe. Daarom is de islam voorzichtig met taalgebruik dat theologisch beladen is, zoals het God 'Vader' noemen. Het gaat hier niet om woordcontrole; het is eerder dat in de latere christelijke theologie de 'Vader'-taal vaak verweven raakt met beweringen over goddelijk zoonschap die de structuur van het monotheïsme veranderen. De islam blokkeert deze categorie om exclusieve aanbidding te beschermen en te voorkomen dat het Abrahamitische monotheïsme in een andere vorm wordt geïnterpreteerd.

Gods prioriteit is bekering en rechtvaardigheid, niet het loutere bestaan van rituelen.

Dit is relevant, niet omdat opoffering betekenisloos was, maar omdat het centrum van het verbond geen rituele machine is die losstaat van morele gehoorzaamheid. De islam stelt dat een herstel na de verwoesting van de Tempel moet terugkeren naar dat centrum, terwijl het tegelijkertijd bindende richtlijnen voor het gemeenschapsleven moet blijven bieden. Een belangrijke misvatting die in dit essay aan de orde moet komen – met name voor christenen die niet bekend zijn met de Bijbelse tekst – is de aanname dat moslims de Tora en het Nieuwe Testament als bindende autoriteit beschouwen. Dat doet de islam niet. De Koran en de profetische traditie zijn de geldende autoriteit voor aanbidding en wetgeving. De Bijbel wordt in deze studie aangehaald omdat het argument binnen de Bijbelse context wordt gepresenteerd om aan te tonen dat de categorieën in de Bijbel zelf ruimte bieden voor bredere richtlijnen en een monotheïstische benadering gericht op alle naties, en omdat de overgeleverde leer van Jezus een nuttig referentiepunt vormt voor beweringen over continuïteit.

De islam stelt dat de duidelijkste vrucht het herstel van openbare monotheïstische eredienst op grote schaal is, en niet een imperium omwille van het imperium zelf. Waarom deze bewering over "correctie" evenwichtig moet zijn: Hier moet de toon van het essay gedisciplineerd blijven. Het argument is het sterkst wanneer het mechanisch en Bijbels is, in plaats van beschuldigend. De islam stelt niet dat "christenen slecht zijn" of "joden blind zijn". Het stelt dat, nadat het altaar onbruikbaar is geworden, verschillende continuïteitsmodellen ontstaan; sommige behouden het onder ontbering, sommige vervangen het door middel van interpretatieve theologie, en de islam claimt herstel door middel van overgedragen openbaring en een draagbaar leven van wetsaanbidding – waarmee religie terugkeert naar de Abrahamitische basislijn op een manier die wereldwijd toepasbaar blijft. Dit bereidt de weg voor de volgende vergelijking: Jezus en Mohammed in dezelfde profetische categorie plaatsen (exclusieve aanbidding, bekering, gehoorzaamheid, overgedragen leiding), en die categorie vervolgens contrasteren met een

vervangend model na de verwoesting van de Tempel – waarbij dezelfde Bijbelse criteria voor "valse leraar/vrucht" consequent en zonder sensationele beweringen worden toegepast.

## Vrucht als eredienst, niet als machtsobject: overdracht van rentmeesterschap zonder dat "macht recht maakt"

Elk argument dat zich beroept op 'vruchten' dreigt te vervallen in een overduidelijke drogreden als het begrip niet nauwkeurig wordt gedefinieerd. Als 'vruchten' louter politieke expansie of materiële dominantie betekent, dan zou elk imperium goddelijke goedkeuring kunnen claimen. Dat is niet de maatstaf volgens de Bijbel.

Jezus' eigen denkkader stort in elkaar. Hij beschouwt vruchten niet als een kaart, maar als de morele en religieuze uitingen van een volk.

Dit wordt onmiddellijk gevolgd door de logica dat goede bomen goede vruchten voortbrengen en slechte bomen slechte vruchten (Matteüs 7:17-20). De vrucht is wat een leven voortbrengt – gehoorzaamheid, rechtvaardigheid, oprechtheid – niet alleen wat een staat bereikt. Evenzo, wanneer Jezus de overdracht van rentmeesterschap aankondigt –

Hij prijst geen politiek genie. Hij velt een verbondsoordeel: een gemeenschap die is toevertrouwd met goddelijk rentmeesterschap wordt beoordeeld op wat zij voortbrengt in relatie tot Gods wil. Daarom dringt het essay aan op een liturgische en gehoorzaamheidsdefinitie van vrucht. In de profetische religie is de meest meetbare vrucht niet architectuur, rijkdom of grenzen. De meest meetbare vrucht is aanbidding: wie ontvangt devotie, wie wordt aangeroepen voor goddelijke hulp, hoe het openbare gebedsleven eruitziet en of afgoderij wordt uitgeroeid of geïnstitutionaliseerd. Dit is in overeenstemming met de Tora en de profeten, die de religieuze strijd in de geschiedenis herhaaldelijk kaderen als een strijd om aanbidding. Het eerste gebod is niet politiek, maar liturgisch.

De Shema (Israëls kernbelijdenis van één God) is geen staatsslogan, maar een uiting van religieuze identiteit:

En de profeten meten de trouw van een natie niet af aan haar welvaart, maar aan de vraag of zij God of afgoden dient. Jesaja's visie op de naties is uitdrukkelijk tegen afgoderij. De profetische verwachting is dat de verspreiding van ware leiding afgoden als machteloos zal ontmaskeren en degenen die erop vertrouwen te schande zal maken.

Jesaja valt de logica van het maken van afgoden onophoudelijk aan, omdat de doorslaggevende kwestie de aanbidding is – waaraan hart en lichaam zich onderwerpen, en of de toewijding verdeeld is (Jesaja 44:9-20). Volgens deze profetische logica is 'vrucht' niet de pracht van een beschaving. Het is het herstel en het behoud van de exclusieve aanbidding van de ene God. Dit sluit ook aan bij Jezus' eigen nadrukkelijke stelling dat aanbidding alleen voor God is weggelegd.

Die stelling fungeert als een waarborg: zelfs als religieuze bewegingen culturele invloed verwerven, worden ze beoordeeld op de vraag of ze de exclusieve toewijding aan God

behouden. Een beweging die zich verspreidt maar bemiddelaarsverering of een verdeelde devotie herintroduceert, kan volgens bijbelse maatstaven geen profetische vruchten claimen, omdat de profeten afgoderij als het centrale verraad beschouwen. Daarom stelt het essay een maatstaf voor van een 'afgodsvrije zone' – niet op een simplistische of triomfalistische manier, maar als een theologisch coherente maatstaf voor de vruchten. Als een voortzetting na de verwoesting van de Tempel reëel is, zouden de vruchten ervan zichtbaar moeten zijn in de openbare eredienst: de verwijdering van afgoden, het opnieuw centreren van het gebed op de God van Abraham en de vestiging van een stabiele, op gehoorzaamheid gebaseerde levenswijze. Vrucht is liturgisch omdat de bijbelse religie liturgisch is. Het is gedragsmatig omdat het bijbelse monotheïsme niet alleen conceptueel is; het wordt in de praktijk gebracht. Deze definitie beschermt het essay ook tegen een veelgehoorde tegenwerping: "Veel religies verspreiden zich, veel rijken breiden zich uit." Dat weerwoord werkt alleen als het argument over macht gaat. Maar als het argument over aanbidding gaat, verandert de vergelijking. Een grote politieke gemeenschap die polytheïstisch blijft, voldoet niet aan de eisen.

Jesaja's visie op het beschamen van afgoderij. Een beschaving die monotheïsme slechts in theorie bewaart, terwijl de openbare devotie verdeeld is over meerdere goden, voldoet niet aan de profetische basisvereiste van exclusieve devotie. De relevante vrucht is de creatie en het behoud van een gemeenschap waarvan de openbare eredienst uitsluitend gericht is op de God van Abraham. Onder deze definitie wordt de historische claim van de islam begrijpelijk zonder te vervallen in "macht maakt recht". De vrucht van de islam is niet dat moslims ooit uitgestrekte gebieden regeerden; het is dat de islam een duurzaam, openbaar, door de wet gereguleerd ereleven vestigde, gericht op één God, gestructureerd rond dagelijks gebed, berouw, vasten, liefdadigheid en bedevaart – een concreet monotheïsme dat in grote gebieden afgoderij verdrong en exclusieve eredienst normaliseerde. Dat is een theologische vrucht, geen imperialistische opschepperij. Het is meetbaar in het eredienstgedrag: het voorhoofd op de grond, de dagelijkse gerichtheid op God, de weigering om tot iemand anders te bidden en de creatie van een stabiel gemeenschapsleven, gereguleerd door eredienst en wetgeving. Dit is ook waar het argument voor de periode na de verwoesting van de Tempel sterker wordt. De verwoesting van de Tempel ontnemt het altaarmechanisme dat een essentieel onderdeel vormde van de Tora-praktijk. Een voortzetting na de verwoesting van de Tempel die beweert een herstel te zijn, moet niet worden beoordeeld op de vraag of er een grote staat is opgebouwd. Het moet worden beoordeeld op de vraag of de profetische basis in een werkbare vorm is hersteld: exclusieve aanbidding, bekering en gehoorzaamheid, en een openbaar aanbidtingsleven dat universeel kan worden beoefend zonder afhankelijkheid van een altaar in een heiligdom. Daarom moet "vrucht" op deze manier worden gedefinieerd; anders wordt het argument vatbaar voor de meest simpele spot – "McDonald's is overal, dus het moet wel waar zijn" – en wordt de hele these tot absurditeit gereduceerd. Kortom, het criterium "vrucht" in dit essay is geen beroep op macht. Het is een beroep op de profetische maatstaf van religie: aanbidding en gehoorzaamheid. (NBV21)

"Aan hun vruchten zul je hen herkennen." (Matteüs 7:16, NBV21; parafrase)

Vanuit dit perspectief wordt het een toetssteen voor wat een traditie daadwerkelijk teweegbrengt in de publieke verering van de God van Abraham na de institutionele breuk van 70 n.Chr. Zodra die toetssteen correct is gedefinieerd, kan het essay, zonder polemiek, de



post-Tempelmechanismen met elkaar vergelijken: het behoud van het jodendom na de breuk, de op verzoening gerichte vervangingslogica van het christendom en de herstelclaim van de islam, gebaseerd op overgedragen openbaring en de draagbare praktijk van wetsaanbidding.

## Conclusie: De kwestie na de Tempel en de claim van herstel

Het betoog van dit essay draait uiteindelijk om één enkel verhaal. Eeuwenlang was Israëls voorgeschreven eredienst en verzoeningsritueel gebaseerd op een functionerend heiligdom. In 70 n.Chr. werd dat systeem in de geschiedenis onbruikbaar. De Schrift beschouwt zo'n breuk niet als onmogelijk en suggereert niet dat God zijn leiding opgeeft. Integendeel, de profeten en Daniël anticiperen op versterking en verandering, terwijl Jezus de legitimiteit ervan baseert op gehoorzaamheid, zuivere eredienst en vruchten.

De Bijbel, gelezen als een cumulatief silhouet in plaats van een rigide kaart, biedt tekstuele ruimte voor bredere richtlijnen: een horizon gericht op naties, een wetgevende maatschappelijke uitkomst en een vrucht tegen afgoderij die in de geschiedenis te herkennen is. De islam beweert dat zij de fundamentele profetische categorie – exclusieve aanbidding van de ene God van Abraham, bekering en gehoorzaamheid – herstelt door middel van overgedragen openbaring en een overdraagbare praktijk van aanbiddingswetten.

Deze invalshoek verduidelijkt ook de divergentie na de verwoesting van de Tempel. Het rabbijnse jodendom behoudt het verbondsleven ondanks ontbering. Het Paulinische christendom construeert een continuïteitsmodel gebaseerd op vervanging, gecentreerd rond verzoening zoals die wordt verwoord door middel van apostolische interpretatie. De islam presenteert zichzelf als herstel: de Koran en de profetische traditie als gezaghebbende bronnen voor aanbidding en wetgeving na het verlies van het altaar, waarbij "vrucht" niet wordt gedefinieerd door een rijk, maar door een duurzame, openbare monotheïstische toewijding. Gezien deze breuk, stelt de vergelijking de vraag welke bewering de werkbare Abrahamitische eredienst het beste bewaart zonder een nieuw cultisch substituut te creëren.

Een laatste opmerking is belangrijk voor de toon en intentie. Deze studie is niet geschreven om geloof op te dringen, teksten te misbruiken of sektarische punten te scoren. Veel lezers komen voor het eerst in aanraking met de islam via politieke krantenkoppen, culturele karikaturen of overgeërfde polemieken. De uitnodiging hier is eenvoudiger: als het probleem na de verwoesting van de Tempel reëel is, en als de Koran zichzelf presenteert als een overgeleverde openbaring die de profetische basis herstelt, dan vereist eerlijkheid dat de islam wordt onderzocht bij de bronnen in plaats van bij de stereotypen.

“There shall be no compulsion in [acceptance of] the religion. The right course has become clear from the wrong. So whoever disbelieves in tāghūt and believes in Allah has grasped the most trustworthy handhold with no break in it. And Allah is Hearing and Knowing.”  
(Qur'an 2:256, Sahih International)

Dit wordt niet gepresenteerd als een moderne concessie; het wordt gepresenteerd als een gevolg van wat openbaring pretendeert te zijn: leiding en waarschuwing die verheldert, oproept

en overtuigt. Het essay stelt niet dat moslims hier altijd perfect aan hebben voldaan, maar dat de basis van het systeem bestaat uit aanbidding gericht op God en morele verantwoording jegens Hem, en niet uit bekering door dwang.

De conclusie volgt uit de in de vergelijking gestelde voorwaarden. Als de breuk na de vernietiging van de Tempel reëel is, en als de islam zichzelf presenteert als een herstel van de profetische basis in plaats van deze te vervangen door een nieuw cultisch mechanisme, dan moet de islam worden beoordeeld op wat zij daadwerkelijk claimt en vereist. De analyse keert daarom terug naar de openingsvraag: hoe kan een religie die is gevormd rond altaaroffers, praktisch blijven bestaan als het altaar eenmaal verdwenen is? De wereld na 70 n.Chr. dwong deze vraag op aan elke Abrahamitische traditie. Deze studie betoogt dat de islam zichzelf presenteert als een coherent antwoord op die breuk – het behoud van aanbidding, berouw, wetgeving en profetisch monotheïsme zonder afhankelijkheid van een Tempel die door de geschiedenis is weggenomen.